

ผีเสื้อ 5

วาระพลเมือง "สงขลาพอเพียง"

• เรียบเรียงโดย •
ถนอม ชุนเพชร - ชาคริต โภชะเรือง

ผีเสื้อขบปาก 5

วาระพลเมือง “สงขลาพอเพียง”

บรรณาธิการ : นพ.สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

เรียบเรียงโดย : दनอม ขุนเพ็ชร, ชาคริต โภชะเรือง
กันยายน 2556

สนับสนุนโดย :

คำนำ

การปฏิรูปประเทศไทยได้กลายมาเป็นกระแสที่สำคัญยิ่งของสังคม การปฏิรูปสังคมนั้นมีกระบวนการหลักอยู่สองกระบวนการที่เดินกันในคนละฐานความคิด ฐานคิดแรกคือการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ปรับกติกาในระดับประเทศ แก้กฎหมายแก้รัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจ การปรับเปลี่ยนกลไกในการทำหน้าที่เรื่องต่างๆ ระดับบน การจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างองค์กร ส่วนกลาง-ส่วนท้องถิ่น นี่คือฐานคิดที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ด้านบน เชื่อว่าโครงสร้างดีก็เหมือนบ้านที่มีเสาดีพื้นดีผนังประตูหน้าต่างดี คนที่อยู่ก็มีโอกาสจะมีความสุขมากกว่าบ้านที่โครงสร้างไม่พร้อม

อีกฐานคิดหนึ่งคือ ฐานคิดความเชื่อมั่นต่อการเปลี่ยนแปลงจากส่วนปลาย จากคนเล็กคนน้อยที่ขยับขับเคลื่อนในมิติวัฒนธรรม แม้ไม่ได้เปลี่ยนใหญ่ แต่การเป็นต้นแบบที่ชัดและเปลี่ยนเชิงคุณภาพจากเล็กจะขยายไปสู่ใหญ่ เนื้อหาและรูปแบบที่เป็นจริง ผ่านการทำจริงเรียนรู้ปรับเปลี่ยน จนมีความลงตัวนั้น เป็นตัวแบบที่สำคัญที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ประจวบที่แม้บ้านจะไม่แข็งแรง ประตูหน้าต่างก็ทรุดโทรม แต่หากคนที่อยู่ด้วยกันในบ้านนั้น เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่กันและกัน ก็ทำให้บ้านที่ทรุดโทรมนั้นมีความสุขและน่าอยู่ได้

แม้ว่าคำตอบสุดท้ายนั้นจะชัดเจนแล้วว่า แนวทางทั้งสองแนวทางนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องไปด้วยกัน คู่ขนานและผสมผสานกัน จะทิ้งแนวทางใดแนวทางหนึ่งย่อมไม่ได้ ประจวบแนวคิดหยินหยางที่ในหยางก็มีหยิน ในหยินก็มีหยาง ต่างเอื้อและเกื้อกูลกันและกัน เพียงแต่ด้วยเงื่อนไขเวลา กาลเทศะ ในช่วงนั้นๆ ว่าแนวทางใดจะนำ แนวทางใดจะตามเท่านั้นเอง

รูปธรรมสิ่งดีๆ ที่ชุมชนหรือองค์กรหรือบุคคลในจังหวัดสงขลาได้ช่วยกันสร้างสรรค์รูปแบบขึ้นมา นั้น จึงเป็นอีกหนึ่งสาระสำคัญในทางปฏิบัติ การที่เห็นของจริงสำหรับการปฏิรูปประเทศไทย แม้ไม่ได้มีส่วนในการเปลี่ยนโครงสร้างระดับบนในวันนี้เพราะไกลตัวไกลมือไกลอำนาจและบทบาทที่สามัญชนจะมีได้ แต่การสร้างรูปแบบที่เป็นจริงในระดับพื้นที่ก็มีผลอย่างยิ่ง และยังยืนต่อการเปลี่ยนเชิงจิตสำนึก วิธีคิด และวัฒนธรรม ของคนในพื้นที่ ไม่น้อย เป็นการสร้างพลังพลเมืองที่สำคัญยิ่ง พลเมืองที่ตื่นตัวต่อการช่วยเหลือสังคมช่วยเหลือผู้อื่น และนับเป็นบทเรียนที่น่าชื่นชม และต้องใช้พลังความมุ่งมั่นในการก่อร่างสร้างสรรค์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

หากทุกชุมชน องค์กร สังคม หรือแม้แต่ปัจเจกบุคคล ได้ลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สิ่งดีในสังคมตามความสามารถและความสนใจของตนเองแล้ว ย่อมจะเกิดปรากฏการณ์ผุดบังเกิดอย่างกว้างขวาง เป็นการปฏิรูปดอกไม้บานที่งดงามยิ่ง ดังบทกวีในยุคเดือนตุลา “ร้อยบุปผาบานพร้อมพริ้ว ร้อยสำนักประชันเสียง” คือต่างคนต่างสร้างสรรค์และแบ่งบานอย่างงามสง่า ไม่มีใครเหนือใคร ต่างล้วนเป็นส่วนสำคัญของสวนสวยประเทศไทย

ในหนังสือการเมืองเพื่อประชาชนของเดวิด แมทธีวส์ นั้น มีสาระสำคัญประการหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนว่า การเมืองภาคประชาชนนั้น เราต้องไม่นึกถึงแต่เรื่องที่ภาคประชาชนไปยุ่งเกี่ยวเรียกร้องมีส่วนร่วมกับการเมืองชาติเท่านั้น แต่แท้จริงแม้แต่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มแม่บ้าน เป็นชมรมผู้สูงอายุ เป็นประชาคมคนรักจักรยาน เป็นเครือข่ายอนุรักษ์ หรือเป็นมูลนิธิทางสังคม และแม้ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ขององค์กรจะไม่ได้ยุ่ง

เกี่ยวกับการเมืองระดับใหญ่เลย แต่แท้จริงนี่คือรากฐานของการเมืองภาคประชาชนทั้งสิ้น การรวมกลุ่มในสิ่งที่ตนสนใจ ก้าวข้ามจิตสำนึกส่วนตัวมาทำเพื่อประโยชน์กลุ่มและส่วนรวม นี่คือหัวใจของการเมืองภาคประชาชน และเมื่อถึงเวลาหนึ่งที่วิกฤตหรือมีบริบทแวดล้อมที่เหมาะสม กลุ่มเหล่านี้จะเกิดการเปลี่ยนสถานะจากของเหลวเป็นไอ หรือเกิดการผุดบังเกิด เปลี่ยนคุณสมบัติแต่ที่ขับเคลื่อนเรื่องจักรยานมาเคลื่อนไหวด้านสันติภาพ และประชาธิปไตยได้ ดังนั้นในการสร้างสรรค์เห็นยวนำให้เกิดการเมืองเพื่อประชาชนที่เข้มแข็ง จำเป็นต้องมีการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มต่างๆ ตามความสนใจของคนในชุมชน หนุนเสริมให้กลุ่มเติบโตและมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง นี่คือกลไกสำคัญที่สุดของการสร้างการเมืองภาคประชาชนที่แท้จริง และบทเรียนทั้ง 11 กรณีศึกษาก็ยืนอยู่บนฐานคิดนี้

ขอขอบคุณความมุ่งมั่นของชุมชน องค์กร และบุคคลทั้ง 11 กรณีของจังหวัดสงขลา ที่มุ่งมั่นสร้างสรรค์สังคมมาอย่างยาวนาน เพียงผีเสื้อขยับปีก เพียงสามัญชนลุกขึ้นมาทำความฝันให้เป็นจริง โดยไม่มีใครสั่ง โดยไม่มีใครทวง เป็นพลังความเป็นพลเมืองเจ้าของชุมชนเจ้าของประเทศชาติ เมื่อนั้นการปฏิรูปที่แท้จริงจากรากฐานรากจะเกิดขึ้น เกิดขึ้นอย่างบานพร้อมพริกและสร้างความเปลี่ยนแปลงยกระดับสังคมไทยไปสู่สังคมที่ดีกว่าในทุกมิติอย่างที่ไม่ใครคาดถึง

นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

เลขานุการมูลนิธิชุมชนสงขลา

กันยายน 2556

สารบัญ

แปลงผักคนเมือง ปลุกอะไรได้มากกว่าผัก	6
บุฟเฟ่ต์พอเพียง “ค่านิยม” พระราชทาน	20
การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนในระดับตำบล	31
ธรรมนูญสุขภาพภาวะท่าข้าม ขับเคลื่อนพลังบวก ท้องถิ่น+ท้องที่	72
พื้นพลังชุมชนคู่มือรับมือภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง	85
ข้อบัญญัติคนพิการ ตอกย้ำวิถีนุญสู่ทุนตำบลพิจิตร	102
ห้อง LAB ชีวิตราชภัฏสงขลา พอเพียงฉบับริ้ว “มหาวิทยาลัย” ...	114
การรับมือภัยพิบัติจังหวัดสงขลา	123
แผนรับมืออุทกภัยโดยชุมชนมิติใหม่คลองหอยโข่ง	136
จิตสำนึกเมืองสี่เขี้ยว รุกศูนย์กลางน้ำเสียหายใหญ่	157
ชมรมคนนาทิวไม่ทอดทิ้งกัน ระบบข้อมูลสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	169

แปลงผักคนเมือง ปลูกอะไรได้มากกว่าผัก?

บ่ายแก่ๆ 28 กันยายน 2556 ที่ผ่านมา หลายคนเริ่มทยอยมาถึงบ้านพักของคุณหม่อมร รอดคล้าย ในเขตเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอกาบังใหญ่ เพื่อร่วมกิจกรรม “ชวนลงแปลงผักคนเมือง (หาดใหญ่) ครั้งที่ 2” ที่จัดโดยมูลนิธิชุมชนสงขลา

นอกจากจะได้ชมตัวอย่างสวนผักคนเมือง ฟังเรื่องเล่าประสบการณ์ บันดาลใจคนปลูกผัก เรียนรู้เทคนิคการปลูกผักในพื้นที่เมือง ยังมีการจัดกิจกรรมร่วมฝึกหัดสร้างสรรค์การปลูกผักในกล่องโฟม การจัดสวนผักแนวตั้ง และการแจกจ่าย แลกเปลี่ยนต้นกล้าอีกด้วย

“ที่สนใจเพราะเป็นคนกินผักเยอะและค่อนข้างกังวลเรื่องสารเคมีตอนอยู่กรุงเทพฯ ก็กินผักออแกนิก แต่พอมาอยู่หาดใหญ่มันไม่มีขายหายาก หรือไม่มีการรับรองความปลอดภัย”

ทันตแพทย์หญิงเพียงใจ โลหะวิจารณ์ หนึ่งในผู้เข้าร่วมกิจกรรมเล่าตอนนี้ที่บ้านเธอเองเพิ่งทดลองปลูกผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง โดยใช้กล่องโฟมมาได้สองสัปดาห์แล้ว ก่อนหน้านี้ยังเคยไปอบรมการปลูกผักสลัดที่สวนโมกข์

กรุงเทพฯ มาบ้างนิดๆ หน่อยๆ เคยลองปลูกผักมาบ้างแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ต้องการความรู้เพิ่มเติม

“พยายามปลูกพริกมาหลายครั้งค่ะ แต่ไม่เคยได้กิน ขนาดรอบสุดท้ายไปเอาพันธุ์มาจากงานเกษตร ม.อ.เลย พอออกดอกก็ตาย ได้กินหกเจ็ดเม็ดมั้ง” น่าจะมีอะไรสักอย่างที่ผิดพลาด ทำไมปลูกอะไรแล้วไม่ได้อะไร .. เป็นคำถามที่ค้างอยู่ในหัว นอกจากนั้นที่ทันตแพทย์หญิงเพียงใจหันมาสนใจการปลูกผักจริงจังเพราะซื้อที่ดินในหาดใหญ่แปลงหนึ่งนานแล้ว แต่ยังไม่ใช้ประโยชน์

“ตอนนี้ได้ให้อาจารย์ ม.อ.คนหนึ่งใช้ปลูกไข่ ก็เลยบอกว่าใครมาปลูกผักขายก็จะให้ใช้พื้นที่นะ แต่พี่ขอกินผักด้วย”

ปาริสฤทธิ์ พรหมรัศมี ครูจากโรงเรียนวัดนารังนก ชุมชนที่ไม่ไกลจากคลองแห บอกว่ามาร่วมเพราะเพื่อนชวน ตัวเธอเองนั้นรักอะไรแนวนี้ อยู่แล้ว จากการได้แชร์ประสบการณ์น่าจะจัดว่าเธอเป็นกลุ่มคนที่ปลูกผัก

อยู่ที่บ้าน ได้ผลผลิตดี มีความสุขมาก และอยากแลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์และพบปะกับผู้ที่สนใจ เธอเล่าว่าที่บ้านปลูกผักในกล่องโฟม กระละมิ่งแตก ขวด และกระดาษต้นไม้ เห็นเขาทิ้งอะไรเราก็ประยุกต์มาปลูกต้นไม้ได้หมด

“เห็นของที่เขาทิ้งเหล่านี้ก็จะดีใจมากเลย เหมือนเจอทองต้องวิ่งไปเอาเลยล่ะ” ครูปรีสุทธิ์เล่าว่า ผักที่ปลูกแล้วมีผักกาดขาว คะน้า ผักบุ้ง ได้ผักปลอดภัย สดอร่อย จนสามารถไปถ่ายทอดคนที่บ้านและลูกศิษย์ที่โรงเรียน

“การได้มาเรียนรู้การปลูกผักจากกิจกรรมของมูลนิธิชุมชนสงขลา ถือว่าเกิดประโยชน์มาก ที่จะนำไปใช้ทำเองดู เห็นความสุขของคนที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมต่างมีอุดมการณ์เหมือนกัน แนวคิดเหมือนเรา ซึ่งเราคิดว่าคนเมือง โหยหาธรรมชาติ โหยหาสิ่งที่ย้อนกลับไปหาธรรมชาติ”

กมลทิพย์ อินทะโณ ผู้รับผิดชอบประเด็นเครือข่ายสวนผักคนเมือง มูลนิธิชุมชนสงขลา ในฐานะตัวตั้งตัวตี เล่าความเป็นมาของการขับเคลื่อนว่ามาจากเห็นคนกรุงเทพฯหันมาทำเรื่องนี้เยอะผ่านสื่อยุคใหม่อย่าง facebook

“รู้สึกว่าได้และง่าย บังเอิญว่าช่วงนั้นทางมูลนิธิชุมชนสงขลา มีกิจกรรมตลาดนัดสุขภาพสลายใยชุมชนที่ตลาดน้ำคลองแห เปิดโอกาสชาวบ้านเอาผลผลิตเกษตรอินทรีย์จากหลายพื้นที่มาขาย แต่มีอุปสรรคเรื่องระยะทาง จึงมาคิดใหม่ว่าน่าจะมีแหล่งผลิตในเมือง”

ประกอบกับแนวคิดประเด็นอาหารปลอดภัยสำหรับคนเมือง พอตตลาดนัดสุขภาพสลายใยชุมชนปิดตัวลง จึงมีการชวนครุค่านิ่ง นวลมณีย์ ครุภูมิปัญญาทางเกษตรอินทรีย์ จากตำบลชะโงก อำเภोजะนะ มาสอนวิธีปลูกผักบนที่ว่างบริเวณรอบสำนักงานมูลนิธิชุมชนสงขลา มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนจำนวนหนึ่งมาร่วมเมื่อปลายปี 2555 สมาชิกเริ่มแรกมาจากคนใกล้ตัว และเครือข่ายเกษตรอินทรีย์วิถีไทของอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า ส่วนที่เป็นคนเมืองหรือใกล้เมือง

ดำเนินมาถึงระยะหนึ่ง ครุค่านิ่งเกิดติดภาระกิจงาน ก็เลยคิดว่าต้องทำเอง เกิดกิจกรรมชวนคนลงแปลงผักคนเมือง (หาดใหญ่) ครั้งแรกเมื่อ 24 กรกฎาคม 2556 ขอใช้สถานที่บ้านของหม่อมร รอดคล้าย โดยมีคุณสุภิญญา ชูพล เจ้าหน้าที่งานสวนสาธารณะ เทศบาลเมืองบ้านพรุ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องปลูกผักในเมืองมาช่วยเป็นวิทยากร

“ตอนครุค่านิ่งมาสอนยังไม่เห็นภาพชัดเท่าไร ก็คิดเสมอว่าหากเราสร้างพื้นที่จริงได้ก็น่าจะดี ก็ได้รับความร่วมมือจากบ้านหม่อมรมาเป็นพื้นที่ต้นแบบ ขณะนี้เรายังเล็งอีกหลายที่มาทำแปลงสาธิต”

วิธีการขับเคลื่อนกิจกรรมเครือข่ายสวนผักคนเมือง มีการประกาศให้คนมาร่วมกิจกรรม ส่งข่าวทางสื่อต่างๆ ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะสถานีวิทยุ ม.อ.หาดใหญ่ FM 88.0 MHz เว็บไซต์กิมหยงดี้อทคอม เว็บไซต์ ASTV ผู้จัดการภาคใต้ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดสงขลา

วิทยุชุมชนของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ฯลฯ หลังส่งข่าวออกไปแล้วมีคนโทรกลับมาสอบถามหลายราย กมลทิพย์จึงประเมินว่าโครงการนี้น่าจะเป็นไปได้

กิจกรรมครั้งแรกที่บ้านหมอมร ผู้มาร่วม 100% เป็นคนที่สนใจเรื่องสุขภาพ อยากปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง เพราะกลัวผักที่ซื้อจากตลาดเจือปนสารเคมี บางคนอยากทำกิจกรรมกับครอบครัว มีพื้นที่ว่างไม่รู้ใช้ทำอะไร หรืออยากเพิ่มสีเขียวให้เมือง

อาชีพของผู้สนใจมาร่วมหลากหลาย แพทย์ พยาบาล ทันตแพทย์ ครู สถาปนิก วิศวกร พ่อค้า คนเล่นหุ้น ส่วนมากมีกำลังทรัพย์ ใฝ่ใจสุขภาพ และกำลังที่จะช่วยงานสังคมโดยไม่เดือดร้อน ส่วนระดับอายุ 40 ขึ้นไปเป็นหลัก มีกลุ่มอายุ 20-30 ปีเป็นอันดับรองลงมา และส่วนมากมีความสนใจเรื่องแบบนี้มาก่อน มีกลุ่มเพื่อนที่มีความสนใจเหมือนกันชักชวนกันมา

หลังกิจกรรมดังกล่าว คุณชิต สง่ากุลพงศ์ ประธานมูลนิธิชุมชนสงขลา เปิดไฟเขียวให้ใช้สถานที่ทำสวนผักคนเมืองรอบสำนักงานมูลนิธิ 3 เดือนต่อมาพืชผักออกมาโชว์ตัวให้คนที่มาติดต่อมูลนิธิเห็น ได้มีเรื่องคุยกันยาวข้างแปลงถั่วฝักยาวไร้ค้าง มะเขือเทศ พักทองทอดยอด คะน้า ผักกาดขาว

“บางอย่างยังปลูกยาก ก็อยู่ระหว่างการเรียนรู้ที่จะปลูก” กมลทิพย์เล่า ภายใน 1 ปีมีแผนทำแปลงผักแนวตั้งตามกำแพงรอบบริเวณมูลนิธิอีกด้วย

เนื่องจากนิสัยคนเมืองมักต้องการความสะดวก ไม่ยุ่งยาก เมื่อมาปลูกผักจึงพบว่าหลายคนต้องการต้นกล้าของผักที่ปลูกแล้วลิบหัวหรือยี่ลิบวัน เพื่อเอาไปเลี้ยงต่ออีกยี่ลิบวันแล้วได้ผลผลิต

“ถ้าเพาะเมล็ดเองเขาไม่เอา ยังชอบที่จะปลูกเพื่อความสวยงาม ได้โชว์คนอื่นด้วยก็ยิ่งดี (ทั้งของจริงและถ่ายลง facebook) เพื่อสนับสนุนความต้องการ มูลนิธิจึงมีแนวความคิดทำต้นกล้าผักขายเอาเงินมาเข้ามูลนิธิร่วมกับส่วนอื่นๆ ที่ทำงานกันอย่างโรงเรียนที่คิดจะเพาะต้นกล้าลงขวดยาคูลท์ขายต้น 2-5 บาท”

เป็นกุศโลบายอำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้คนเมืองหันมาปลูกผักเป็นประเด็นสำคัญ ค่อยๆ เปลี่ยนให้คนเมืองลงมือทำด้วยตนเอง ให้มากที่สุด ซึ่งกมลทิพย์ต้องการให้คนเมืองที่มาปลูกผักข้างบ้านเห็นความสำคัญว่าสวนผักนอกจากได้ปลูกเอง กินผักปลอดภัย มีความสุขยามได้ดูแล ถ้าเหลือจะเกิดการแบ่งปันญาติมิตรเพื่อนฝูง

ลงทุนไม่มาก แต่ผักในเมืองต้องดูแลมากกว่าการปลูกลงดิน เพราะอยู่ในภาชนะเล็ก เมื่อพืชดูดสารอาหารหมดต้องเติมปุ๋ยใหม่ เน้นปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยอินทรีย์

“ไม่เกินวิสัยที่จะทำ เพราะสวนผักคนเมืองอยู่ใกล้ตัว จำนวนต้นก็ไม่มากนัก มีเทคนิคในการปลูกที่สนุกๆ” เธอเล่าว่า ผักบุงน่าจะจะเป็นผักชนิดแรกที่ทดลองปลูก เพราะปลูกได้ง่ายที่สุด ผักสวนครัวประเภทตะไคร้ พริก สะระแหน่ โหระพา ไม้เลื้อยจำพวกถั่ว ตำลึง แตงกวา มะระ สามารถปลูกตามรั้วบ้าน ทำให้สวยงามได้ด้วย ถั่วงอกเพาะหลายวิธี สามารถตัดแปลงภาชนะในบ้านมาใช้ได้หลายอย่าง ผักต้นที่นำปลูก เช่น มะเขือเทศ แต่อาจดูแลยากแต่ทำได้ ไม้ผลใหญ่ยังไม่เหมาะ

“ปลูกผักที่ง่ายจะทำให้มีกำลังใจ ไม่ห้ามที่บางคนจะซื้อผักเป็นกระถางมาลองปลูกก่อน ถ้ามีคนแก่ มีเด็กในบ้าน เป็นกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในบ้านได้” อันนี้เธอสังเกตจากตนเองที่ชวนลูกๆ เข้ามาร่วมปลูกผัก เห็นเด็กสนุกกับการร่อนทราย ร่อนขุยมะพร้าว ผสมดิน เพาะเมล็ด

อาจวัดค่าทางความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจอาจไม่ได้ แต่การปลูกผักกินเอง ความสุขได้ง่ายๆ จากการปลูก มีคนแวะมาดู ชวนคุยในเรื่องเดียวกัน

“ความปลอดภัยกับความสุข เป็นสิ่งที่วัดเป็นตัวเงินไม่ได้ ถ้าถามว่าเราอยากกินถั่วงอกยาวมาก แต่ในความเป็นจริงต้องเขียนลงข้างจาน เพราะรู้ว่าเป็นผักที่ใช้สารเคมีในการปลูกมาก แต่หากเราปลูกเองก็กินได้อย่างสบายใจ สามารถเด็ดจากต้นมาเคี้ยวตุ๋ยๆ ได้เลย”

การจัดกิจกรรมชวนคนมาปลูกผักที่ผ่านมา ยังต้องการสร้างเครือข่ายคนปลูกผักเมืองหาดใหญ่ด้วย ซึ่งพบว่าได้มาส่วนหนึ่งและมีการทำข้อมูลเป็นแผนที่สวนผักคนเมืองในเว็บไซต์ “ข้อมูลชุมชน.com” ที่สามารถแสดงตำแหน่งของคนที่ทำสวนผักในหาดใหญ่ว่าอยู่ตรงไหน

“การทำแผนที่นี้จะมีประโยชน์มาก ยกตัวอย่างกรณีสวนผักของ ก๊ะลีเผาะ เครือข่ายครัวเรือนต้นแบบของชุมชนหาดใหญ่ในที่มา ร่วมในกิจกรรมนี้ อยู่หลังโลตัสสาขาหาดใหญ่ใน ก่อนหน้านี้ไม่รู้เลยว่าอยู่ใกล้กับสวน

ผักป่าสมหมาย ซึ่งเป็นสมาชิกครัวเรือนต้นแบบอีกคน เมื่อเราโชว์แผนที่ให้เห็นทำให้ทั้งคู่มีโอกาสแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์”

เธอเล่าว่าการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สำหรับกิจกรรมสวนผักคนเมือง การได้มาแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำให้ได้พบเทคนิคใหม่ๆ เช่น มีอยู่คนหนึ่งที่เขาเพาะผักลงในเปลือกไข่ ต้นกล้าสามารถเอาปลูกลงดินได้เลยโดยไม่ต้องเทออกให้ยุ่งยาก เพราะเปลือกไข่ย่อยสลายง่ายอยู่แล้ว

ล่าสุดมีข้อมูลคนเครือข่ายสวนผักคนเมืองหาดใหญ่ที่ลงแผนที่ในเว็บไซต์ราว 50 คน การลงข้อมูลชื่อกับภาพ รายละเอียดของพืชที่ปลูกทำให้ผู้สนใจเคลื่อนเข้ามาทำความรู้จักกัน มูลนิธิชุมชนสงขลาจะมีการลงข้อมูลศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ในภาพกว้างระดับจังหวัดสงขลาด้วย เพื่อรองรับคนที่สนใจศึกษาเรียนรู้ในขอบเขตกว้างขึ้น

เนื่องจากมีคนกลุ่มเล็กๆ จำนวนมากที่สนใจปลูกผัก การที่มูลนิธิชุมชนสงขลาทำกิจกรรมนี้ เป็นการได้จัดให้เขาได้มาพบกัน เป้าหมายระยะยาวมองว่าถ้ามีสมาชิก 100-200 หลังคาเรือน น่าจะผลักดันกระแสนี้สร้างเครือข่ายการปลูกผักในเมืองได้จริง

“อันนี้เป็นความฝัน ถ้าเป็นอย่างนั้นก็คงมีผลต่อรองในเชิงนโยบายได้ด้วย สวนผักเป็นการสร้างเครื่องมือที่ทำให้คนได้มาเจอกัน ยังเป็นตัวเชื่อมกับเรื่องอื่น”

การขยายเครือข่ายขณะนี้จึงผ่านการทำกิจกรรมเป็นประจำแบบเดือนเว้นเดือน มีแนวความคิดหาแหล่งผลิตต้นกล้าเพื่อส่งเสริมคนปลูกผักหรือจัดระบบการส่งผักทางออนไลน์ โดยมูลนิธิชุมชนสงขลาพร้อมทำหน้าที่ตัวกลางประสานงาน

หลังเกิดความเคลื่อนไหวในระดับหนึ่ง กมลทิพย์มีความคิดว่ามีหลายอย่างที่ต้องทำ เช่น ธนาคารเมล็ดพันธุ์ ซึ่งขณะนี้ทางมูลนิธิชุมชนสงขลามีการบรรจุเมล็ดพันธุ์พืชใส่ขวดวางเอาไว้ที่ห้องประชุม มีซองเล็กๆ เตรียมไว้ ผู้มาธุระเยี่ยมชมเยือนสามารถแบ่งเมล็ดกลับไปปลูกที่บ้าน

เป็นความต้องการทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์

นอกจากนั้นมีความพยายามในการสร้างเครือข่ายอุปกรณ์ วัดจุดบิในการปลูก ให้ข้อมูลสมาชิกเช่นช่องทางสนับสนุนข้อมูลร้านค้าที่มูลนิธิแนะนำในราคา กันเอง

“คุณชิต ประธานมูลนิธิยังให้ความคิดว่า ทุก 3 เดือนอาจจะนัด มาทำกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น เอาผักของสมาชิกรัดมาทำอาหารกินกัน แลก เปลี่ยนผัก เมล็ดพันธุ์ เป็นการสร้างพื้นที่สังสรรค์ พักผ่อนของคนที่ชอบ อะไรเหมือนกัน”

สำหรับขยายผลในเมืองหาดใหญ่ ผู้รับผิดชอบประเด็นเครือข่าย สวนผักคนเมืองบอกว่า จะหาเครือข่ายเพิ่ม ตอนนี้มีการบอกต่อใน facebook ซึ่งเป็นวิถีที่สอดคล้องกับวิถีคนเมือง ลือที่มีคนสนใจโดยมีการ สร้างกลุ่ม “สวนผักคนเมือง” อันเป็นช่องทางหนึ่งให้แนวคิดแพร่ขยาย ออกไปเร็ว ส่วนรายการวิทยุหากพูดเรื่องนี้คนก็จะสนใจมากทุกครั้ง

“เรามีความพยายามในการจัดโซนด้วย อย่างกรณีที่บ้านพรมี่ 30-40 คนก็จัดเป็นโซนหนึ่ง แต่คงเป็นแผนระยะยาว”

นอกจากการปลูกผัก กิจกรรมนี้ยังพร้อมจะขยายความรู้ไปเรื่องอื่น ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรอาหารในครัวเรือน การจัดการขยะอินทรีย์ การทำน้ำส้มจาก ผลไม้ใช้ล้างผัก การทำสบู่ และน้ำยาเอนกประสงค์ เป็นต้น

“คนเมืองที่มาสนใจเรื่องนี้แม้มีกำลังซื้อก็จริง แต่เขาก็ต้องการลด ค่าใช้จ่ายบางเรื่อง ยิ่งเราอธิบายว่าสบู่ที่ทำจากไขมันสัตว์มีการเติมสี ถึงแม้ จะใช้ได้ มันก็ไม่ดีที่สุด แต่ถ้าเราทำสบู่ใช้เองจากกลีเซอริน ซึ่งเป็นไขมัน บริสุทธิ์ ทำง่ายๆ ใส่สมุนไพรที่อยากใช้ เช่น มังคุด มะขาม สุนัขและง่าย ประหยัดค่าใช้จ่าย แจกคนอื่นได้ และนำไปสู่กิจกรรมอื่นๆ ในครอบครัวได้ อีกมาก”

สุดท้ายกมลทิพย์อยากฝากไปถึงคนเมืองว่า แทนที่จะรับฟังเรื่องราว อย่างเดียว เริ่มต้นปลูกต้นแรกให้ได้ ทุกคนลองหาจุดเริ่มต้นของตัวเองใน การปลูกผัก ด้วยการซื้อดินกระสอบแรก หรือขุดดินข้างบ้าน เอามือสัมผัส ดิน เอามือตักลงปลูก ถ้าทำแค่นี้ได้ถือว่าประสบความสำเร็จเริ่มต้นแล้ว ●

ความสุขของคนเมือง

ป่าสมหมาย ตุกชูแสง หนึ่งในเครือข่ายสวนผักคนเมือง มูลนิธิชุมชนสงขลา เป็นคนหนึ่งที่ปลูกผักกินเองมานาน บริเวณรอบบ้านละแวกหาดใหญ่ในซอย 28 ถนนเพชรเกษมจึงเห็นผักกาด สะระแหน่ พริก สายขี้ม มะเขือเทศ อยู่มีขาด

“กินผักในตลาดมีแต่สารพิษ แกรมยังมักจะใช้ไม่หมดเก็บไว้ก็เสีย การปลูกเองได้กินและเผื่อเพื่อนบ้าน เมื่อก่อนป่าทำในกระบะและถัง ตอนหลังได้ซื้อที่ดินแปลงหนึ่งขนาดราว 1 งานริมคลอง ร.1 ก็หันไปปลูกลงดินด้วย” สวนผักริมคลองนั้นปลูกถั่วฝักยาว ถั่วพู มะระ ผักกาด มะเขือพวง ออติบ มะละกอ แก้วมังกร ป่าจะไปดูแปลงผักเข้าอันเที่ยง กันพื้นที่ส่วนหนึ่งให้ลูกๆ หลานๆ มาเล่นแบดมินตันได้อีก จึงกลายเป็นพื้นที่ความสุขได้ไม่ยาก

สามีของป่าสมหมายเป็นตำรวจ ส่วนป่าเคยค้าขาย การปลูกผักเริ่มจากการอ่านวารสารเกษตรชาวบ้านเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ แล้วหันมาใช้คาดฟ้าของบ้านปลูกผัก และเพาะเห็ดแบบเห็ดก้อนลงถุง ทั้งหมดทั้งสิ้นเรียนรู้จากการอ่าน รวมทั้งการทำน้ำหมักชีวภาพที่ขอผลไม้ผักจากตลาดส่วนที่ยังสภาพดีอยู่ แต่ไม่ได้ขายแล้วมาทำ

“แม่ค้าอินดีให้ เพราะเราทำแล้วก็ไปแจกเขาด้วย ส่วนผักที่เราปลูกเราให้เขาอยู่แล้ว เรายังไปบอกคนอื่นให้หันมาสนใจเรื่องนี้ “ป่าสมหมายเล่า ทุกวันนี้ที่บ้านเป็นศูนย์รวมของละแวกนั้นอยู่แล้ว เพราะเป็นสำนักงานกองทุนชุมชน คนในซอยก็หันมาสนใจมาทำอย่างป่าสมหมายมากขึ้น ทำให้มีผักกินเองแล้วหลายบ้าน

“ตอนทำใหม่ๆ ก็ลองผิดลองถูก ได้กินบ้าง ไม่ได้กินบ้าง คนในเมืองมักเจอปัญหาว่าพออยากปลูกผักก็ไม่รู้วิธีทำ บางคนบอกว่าไม่มีเวลา เรบอกว่ายากเลย ง่ายๆ ก็ปลูกใส่ในถุงดำลูกใหญ่ แต่ปลูกในถุงต้องใช้ดินดี

การเตรียมดินเป็นขั้นตอนสำคัญ”

ทำอะไรต้องมีใจรักก่อน ป้าพูดย้ำถึงคำนั้น พบบอกบางคนว่าต้องหมักดิน เอน้ำชีวภาพรด มาเชื้อโดยการใส่ปุ๋นขาว พอหมดสภาพเชื้อราใส่ถุงดำและเพาะเม็ดปลูก ถ้าด้วฝักยาวก็ทำค้างในถุงดำ หลายคนได้ยื่นขั้นตอนก็เบื่อเสียแล้ว

“ถ้าซี้เกี่ยจอาจไปซื้อดินแบบถุงมาใช้ การลงทุนนี้คุ้มกับการกินผักที่ปลอดภัย ใครอยากกินอะไรก็ปลูกอันนั้น หรือผักที่ปลูกง่ายพวกผักขม สายขี้ม (ผักกาดขวางตุ้ง) ก่อน” ป้าว่าผักที่ปลูกเองนอกจากสะดวกในการเก็บมากิน ยังเก็บว่าได้มากกว่าผักที่ใส่สารเคมี ปลูกผักสนุก มีสุขภาพจิตดี ได้ความสัมพันธ์ที่ดี ในซอยในชุมชน

“มีบ่อยที่ตอนนอนกลางคืนแล้วคนมาตะโกนบอกว่า จะขอเด็กสระแหน่ไปกินกับลาบ บางคนเอาไปยำปลากะป่อง หรือเอาผักกาด ผักนึ่งไปใส่มาฆ่ามะเขือเทศใส่ไข่เจียว ทำต้มยำ หรือนึ่งถึงใบรา ใบกะเพราก็มาได้”

กินเหลือแจกจ่าย ใครคิดว่าในเมืองต่างคนต่างอยู่ แต่แบบนี้เรียกว่า
เกิดความเอื้ออาทรกัน

“ขอยังมีการแบ่งแกงกินกัน เพื่อนที่มาจากกรุงเทพฯ เองก็บอกว่า
ไม่เคยเห็นอย่างนี้นานแล้ว ปลูกในเมือง หน้าบ้าน แม้จะมีคนมากผ่านหน้า
บ้าน แต่หากใครเดินไปกินเขาจะบอกเรา ไม่ต้องกลัวว่ามีคนมาขโมย บางทีพวก
กินเหล้ามาขอพริก สาระแหน่ มาเด็ดไปกลางคืน ตอนเช้าจะมาบอก”

พอคนหันมาสนใจกันเยอะขึ้น ป้าชวนกันช่วยกันทำ อย่างการซื้อ
เมล็ดผัก หากซื้อคนเดียวใช้ไม่หมด ใช้วิธีหุงกันซื้อ แบ่งกันทำ การปลูกก็ค่อย
ขยับขยาย บางคนอาจปลูกไม้ประดับก่อน แล้วค่อยแซมไม้กินได้เข้าไป ได้รับความ
สวยงามและประโยชน์ ดอกไม้ที่ปลูกตัดเอาไปไหว้พระ ผักได้กิน

ผักในเมืองข้างบ้านสะดวกตรงที่ว่านี่จะกินตอนไหนก็ไปเด็ดมาได้เลย
ไม่ต้องกลัวสารเคมี “ผักบางอย่างเช่นถั่วฝักยาว เป็นที่รู้ว่าอยากกิน แต่ใช้
สารเคมีมากก็กินไม่สนิทใจ บางคนพูดว่าไม่ทำ เพราะซื้อกินได้ง่ายกว่า สิบบาท
ก็พอ พอเห็นว่าเราทำ บ้านป่าแดงทำ บ้านหัวมุมทำ ก็รู้สึกว่ามันได้ขยายออก
ไป 7-8 บ้านในช่วงปี 56 นี้เอง”

กรณีบ้านยายแดงที่ป่าสมหมายกล่าวถึงตอนนี้ก็หันมาทำน้ำหมักใช้
เอามาล้างห้องน้ำ ใช้ประโยชน์และขยายผลต่อไปอีกหลายบ้าน

“ถ้าโครงการนี้ขยายไปเราก็คงได้น้ำหมักมาใช้ร่วมกัน อย่างการนัด
กันล้างคูกันเดือนละครั้งก็ทำได้ เอาน้ำหมักราดลงไป ต้องทำพร้อมกัน เพราะ
คนใดคนหนึ่งทำคงไม่ได้ผล”

ปัญหาการปลูกผักในเมืองนั้น ป้าสมหมายเล่าว่ามักเกิดจากหนูมา
ตามท่อน้ำเสียขึ้นมากัดแทะ นอกจากนั้นก็มีศัตรูพืชจำพวกแมลง ที่แนะนำให้แก้
ด้วยยาเส้น ตะไคร้หอม หรือส่วนผสมของน้ำหมักชีวภาพที่ทำเองได้โดยไม่ต้อง
ใช้สารเคมี

“ป่าไปร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิชุมชนสงขลาก็ได้ประโยชน์มาก อย่างเช่น
การได้ใส่เดือนพันธุ์แอฟริกามาเลี้ยง เพื่อเอาขี้เยี่ยวมาใส่ต้นไม้ ได้ผลดีมาก

เป็นการเรียนรู้หลายอย่างไปเรื่อยๆ ที่สนุกด้วย รู้จักธรรมชาติของพืชผัก
ต่างๆ การปลูกพืช ทำปุ๋ย ทำสิ่งประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ที่ตัวเอง คิดเอง พัฒนาเอง”

ทันตแพทย์หญิงเพียงใจ โลหะวิจารณ์ บอกว่ามาร่วมกิจกรรมสวนผัก
คนเมืองของมูลนิธิชุมชนสงขลาเพราะมีความสนใจ และตัวเองกำลังรีไทร์
ตัวเองจากงาน อาจจะเป็นกิจกรรมที่จะได้ทำต่อไป

“ที่ผ่านมามันตัวเองจะดีใจมากตอนที่คนไข้เอาผักมาให้เรา เขาให้เงิน
ก็พินก็หมิ่นไม่สนใจเลย แต่พอเขาเอาถั้วผักยาว ถั้วพู มะเขืออย่างละชนิด
ละหน่อใส่ถุงมาให้ น้ำตาเล็ดเลย เพราะเรารู้ว่ากว่าที่เขาจะถนอมมาได้ขนาดนี้
เขาต้องลงแรงทำมาอย่างลำบากเพียงใด คิดว่ายิ่งใหญ่มาก”

ครูปริสุทธิ พรหมรักษ์ มองว่า อุปสรรคสำหรับคนเมืองคือ ความรู้
เกี่ยวกับการปลูก สถานที่ไม่เอื้ออำนวย เวลาไม่มากพอ ต้องเรียนรู้หาวิธีประยุกต์
เอา ปรับเอาความรู้ไปใช้เฉพาะรายไป ต้องเรียนรู้ว่าจะต้องใช้วัสดุอะไร จัดสวน
แบบแนวตั้ง แนวอน ให้เหมาะกับบริบทของแต่ละคน

“ใครอยากหาความรู้ทางอินเทอร์เน็ตง่ายสุด มีเวทีตรงนั้นในการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ จะพบว่ามีคนเมืองจำนวนมากที่สนใจเรื่องนี้ มีหลายรูปแบบมาก
ซึ่งเรื่องนี้ก็เพลินดีเหมือนกัน ที่ได้คิดออกแบบในเรื่องนี้ไปเรื่อยๆ สร้างสรรค์
พัฒนาสมอง สนุกในการค้นหาอะไรไปเรื่อยๆ ความสนุกอยู่ที่ได้แปรเปลี่ยน
สิ่งที่อยู่รอบตัวมาใช้ในการปลูกผักปลอดสารให้เราได้รับประทาน ให้เพื่อนบ้านได้ทาน
ไปกับเราให้สุขภาพดีไปกับเราด้วย”

ตัวเองเองได้เอาความรู้ไปถ่ายทอดนักเรียน ผ่อนคลายความเครียด
จากการทำงาน หากปลูกมากสามารถเผื่อแผ่เพื่อนบ้านได้อีก

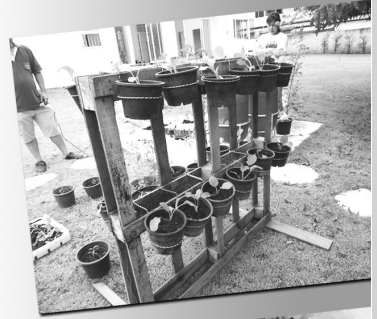
“คนหาที่ใหญ่ตื่นตัวเรื่องนี้มากขึ้น เพราะเขาโยยหาธรรมชาติ โยยหา
สุขภาพที่ดีมากขึ้น แต่ก็ต้องมีใจรักที่จะทำ อาจเจออุปสรรค ก็ต้องพยายาม
ให้กำลังใจตัวเอง ถ้าไม่ได้ก็หาความรู้เพิ่มเติม หรือถามเพื่อนดูว่ามีเทคนิค
อะไรดีก็เอามาปรับใช้ การทำเป็นกลุ่มก็สนุกขึ้น ได้เพื่อน ได้แชร์ปัญหา รู้จัก
คนเพิ่มมากขึ้น”

สุภิญญา ชูพล เจ้าหน้าที่งานสวน
สาธารณะเทศบาลเมืองบ้านพรุ วิทยาการ
ของสวนผักคนเมือง มูลนิธิชุมชนสงขลา
บอกว่าก่อนทำควรหาความรู้ ช่องทางที่ง่าย
สุดคือการหาความรู้ในเว็บไซต์ google มี
ข้อมูลในนั้นทุกอย่าง ถ้าอ่านแล้วไม่เข้าใจ
ควรมาเข้ากิจกรรม อย่างที่มูลนิธิชุมชน
สงขลาจัด ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร

“คุณค่าสำคัญที่สุดคือคุณค่า
ทางใจ มีความสุขที่ได้ทำ ได้พักผ่อนไป
ในตัว ที่แน่นอนที่สุดคือเราจะได้ผักกิน
จากฝีมือเราเอง มั่นใจว่าไม่ได้ใช้สารเคมี”

เธอมองว่าคนในเมืองจำนวนมาก
อยากทำสวนผักของตัวเอง แต่บางคนยัง
ไม่ชำนาญ ผักไม่โตตามต้องการก็ท้อ ให้คิด
ว่าการทำครั้งแรกเป็นการทดลอง ควรปลูก
ครั้งที่สอง และเมื่อแก้ไขปัญหาได้จึงจะมี
ใจทำต่อ

“การปลูกผัก แบบนี้ถ้าคิดเชิง
ต้นทุนอาจไม่ตรงตามคิด แต่แน่นอนว่า
ถ้าไม่เริ่มชีวิตก็คงไม่ปลอดภัยพิษเสียที่
ถ้าเรารักสุขภาพของเราจากการกินเพื่อ
สุขภาพที่ดีและสอนลูกสอนหลานให้รู้จัก
ปลูกพืชผักตั้งแต่เล็กๆ เขาจะรู้ว่าที่มาที่ไป
อย่างไร ไม่ใช่เอามาได้ง่ายๆ ก็กินสารเคมี
อยู่นั่นเอง” •

บุฟเฟ่ต์พอเพียง

“ดำเนินงม” พระราชทาน

ชาวนาทวี จังหวัดสงขลา ริเริ่มจัดเลี้ยงแบบบริการตนเองในงานพิธีต่างๆ โดยเฉพาะงานศพ เพราะเห็นข้อเสียของการยกสำรับกับข้าววางเรียงเต็มโต๊ะที่แม่ดูเป็นการให้เกียรติกับแขกตามค่านิยมเดิม หากพบว่ามักมีของเหลือทิ้ง หรือมีการนำเอากับข้าวเดิมกลับมารับแขกชุดใหม่ ทั้งสิ้นเปลืองหรืออาจมีปัญหาด้านอนามัยตามมา

การจัดเลี้ยงงานศพบุฟเฟ่ต์นอกจากช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว ยังเกิดประโยชน์หลายอย่างไม่ว่าได้ความสะอาด เรียบง่าย สร้างความสามัคคีในสังคม ประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่เปลืองแรงงาน เจ้าภาพเองไม่ต้องวุ่นวายกับงานเลี้ยงมากนัก ทำให้มีเวลาดูต้อนรับแขกเต็มที่ ในเชิงลึกยังช่วยแก้ค่านิยมหน้าใหญ่ใจเติบอันสวนทางกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงเวลาที่ผ่านมามีจังหวัดสงขลา นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัดจึงหันมาส่งเสริมค่านิยมการจัดเลี้ยงบุฟเฟ่ต์งานศพ จนมีการขานรับจากหลายพื้นที่ และกำลังจะมีการขยับอีกก้าว โดยหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำลังดำเนินการให้มี “ชุดบุฟเฟ่ต์พระราชทาน”

น้ำลักษ์ หนูประดิษฐ์ ผู้นำภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจพอเพียง คนสำคัญของสงขลา เล่าถึงประเด็นดังกล่าวว่า เริ่มจากมีการคุยกันที่มูลนิธิชุมชนสงขลาโดยคุณชิต สง่ากุลพงศ์ ประธานมูลนิธิฯ ได้ยกกรณีบุฟเฟต์พอเพียงในงานศพ พบว่าหลังจากชาวนาทวีเป็นผู้นำในระยะต้น ต่อมามีการทำได้จริงจึงอย่างกว้างขวางหลายพื้นที่ในสงขลา

“ซึ่งก็ไม่ได้มีการไปบังคับให้เขาทำ แต่เป็นความนิยมชมชอบของเขาเอง อย่างคนหาดีใหญ่อาจมีญาติพี่น้องอยู่ทางนาทวี จะนะ ไร่ร่วมงานที่นั่น เห็นแล้วสนใจ อาจกลับมาทำที่บ้านตัวเอง พบว่ามันดีมันก็แพร่หลายออกไปเรื่อยๆ แต่สำหรับคนที่ไม่เคยชินก็อาศัยการพูดคุยทำความเข้าใจ หรือมีการจัดงานก็ต้องชี้แจงให้คนอื่นรู้ว่าเลี้ยงแบบบุฟเฟต์นะ คนใหม่ๆ ต้องทำความเข้าใจสักหน่อย ไม่เช่นนั้นจะเป็นลักษณะที่วานั่งรอบริการแล้วบอกว่กลับดีกว่า เพราะชินกับการที่คณะเจ้าภาพมาลูบหน้าลูบหลัง ยกเลิรฟ์กันเอิกเกริก”

นำลัทธิแล้วว่าขณะนี้หลายแห่งเริ่มมีการจัดซื้อชุดบุฟเฟ่ต์เตรียมไว้สำหรับบริการประชาชน อย่างที่สหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ที่นำลัทธิเองเป็นผู้บริหารได้มีการจัดซื้อเอาไว้ 2 ชุด ซึ่งใครก็สามารถขอยืมไปใช้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

“ที่นี้มาถึงความคิดว่าทำอย่างไรให้เรื่องนี้ได้แพร่ขยายออกไป ก็คิดว่าจะมีการซื้ออุปกรณ์บุฟเฟ่ต์งานศพถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ การถวายพระองค์ท่านเพื่อให้พระองค์ท่านพระราชทานกลับมาซึ่งพี่น้องสงขลาเรา เป็นสัญลักษณ์ว่าจะเป็นการจัดเลี้ยงงานศพแบบใหม่”

นำลัทธิแล้วว่าหากดำเนินการสำเร็จตามขั้นตอนแล้ว จะทำให้คนสงขลาเข้าใจประเด็นนี้ได้ง่าย ซึ่งพอมีแนวคิดทางกลุ่มของสหกรณ์จังหวัดได้สนับสนุน มีการประสานกระจายแนวคิดออกไปยังผู้เกี่ยวข้อง มีคนพร้อมให้การสนับสนุนจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาให้ความสำคัญจนมีการพูดคุยประชุมหลายรอบย้าถึงการ “ให้หักกินเอง ไม่เลี้ยงตามโต๊ะ”

“แนวความคิดของเราหลังถวายชุดบุฟเฟ่ต์แด่สมเด็จพระเทพฯ ชุดหนึ่ง เงินสมทบจากผู้สนับสนุนส่วนที่เหลือจะนำมาซื้อชุดบุฟเฟ่ต์ให้กับพื้นที่ต่างๆ ใน 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา โดยมอบให้วัดบางแห่งนำร่องเป็นตัวอย่าง ซึ่งก็ต้องหารือกับเจ้าคณะอำเภอว่าควรเริ่มที่วัดไหนก่อน

ก็ยังคงพบว่าขณะนี้วัดและกลุ่มชาวบ้านหลายแห่งก็มีอุปกรณ์บุฟเฟต์อยู่เองแล้ว

น้ำลัภย์มองว่า ยกเว้นแต่คนแก่ คนถือไม้เท้า ที่อาจต้องอำนวยความสะดวกอยู่บ้าง การเลี้ยงบุฟเฟต์งานศพ การบริการตัวเองนั้นดีที่สุดใน เพราะทำให้เห็นรูปรอยของความพอเพียง การเริ่มทำอาจขัดเงินอยู่บ้างสำหรับคนที่

เคยชินกับการจัดเลี้ยงแบบเก่า แต่คิดว่านานไปความเคยชินก็ไม่มีปัญหาอะไร ได้ความสะดวก สะอาด ประหยัด ได้อาหารที่สะอาด เลือกกินเองได้ และไม่เหลือทิ้ง สำหรับภาชนะอุปกรณ์ในการการจัดบุฟเฟต์ ตามแบบที่เสนอจะเห็นว่าเป็นอุปกรณ์มาตรฐานโรงแรมชั้นหนึ่ง

“ค่าใช้จ่ายจัดเลี้ยงบุฟเฟต์ถ้าเทียบกับแบบเดิมก็ถือว่าถูกมาก การลดรายจ่ายนี้เห็นได้ว่าเป็นผลจริง ที่สำคัญคืออาหารที่นำมาเลี้ยงจะไม่เหลือทิ้ง” ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ระดับนำของสงขลากล่าว และว่า ปัญหาทั้งหลายอยู่ที่ความยึดติดของผู้คนมากกว่า

“เช่นอาจมีคนพูดว่า แม่เฒ่าตายทิ้งที่ไม่เลี้ยงยิ่งใหญ่ได้อย่างไร ถ้าแม่ยังไม่ตายสักตัวคงไม่ได้ หมดเท่าไรเท่ากัน มือใหญ่ใจโตคงมี อันนี้ไม่ได้ว่ากัน ถ้าชอบอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้ว่ากัน เราไปร่วมก็คงต้องยอมตามเขานั้นแหละ นานเข้าหมดรุ่นนี้ไป คนรุ่นต่อไปคงคิดทำเอาเอง”

การณรงค์เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นการชี้ว่าต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้ หรือ บังคับกัน แต่หลายพื้นที่ก็เปลี่ยนมาบุฟเฟต์กันมากขึ้น หลายคนรู้แล้วว่าแนวทางนี้ดี เพียงแต่อาจติดขัดว่ายังทำกันไม่ได้ทั้งหมด ตามชนบทมีการพูดเรื่องแบบนี้มากขึ้น แต่ในเมืองน้ำลัภย์มองว่าน่าจะค่อยพูดทำความเข้าใจกันไป เพราะเป็นค่านิยมที่ดี แต่ไม่สามารถเปลี่ยนได้เลย

“ที่เขาชินกับการจัดบุฟเฟ่ต์แล้ว ใครมายกบริการนะซีเขาจะตวาดเอาเท่านั้น พอพูดนานเข้าผู้หลักผู้ใหญ่ก็จะไม่ยอมให้ใครตักมาบริการ เขาจะต้องเดินไปตักด้วยตัวเองเหมือนกัน เพราะจริงแล้ววัฒนธรรมแบบนี้ก็มาจากผู้หลักผู้ใหญ่ที่คนตักให้ ทุกวันนี้เขารู้แล้ว ทำอย่างไรที่ในการประชุมกันนั้น ผู้ใหญ่บ้าน อบต.จะใส่วาระอย่างนี้เข้าไปอยู่”

น้ำสัถย์มองว่า ในการจัดเลี้ยงตามงานต่างๆ ที่ต้องคำนึงถึงอีกอย่างคือเรื่องสุขภาพอนามัย ซึ่งแบบมาตรฐานของชุดบุฟเฟ่ต์ที่เสนอไป ทุกอย่างต้องสมบูรณ์แบบลูกหลักอนามัย “อย่างการเอาข้าวสวยร้อนๆ ใส่ถุงพลาสติกคงพบบ่อยมาก แต่ถ้ามีชุดบุฟเฟ่ต์มาตรฐานก็คงไม่มีปัญหาอีก”

มนุชาธิป วรกาญจนานนท์ สหกรณ์จังหวัดสงขลา เล่าว่า การมาขับเคลื่อนบุฟเฟ่ต์พอเพียงอย่างจริงจัง เพราะช่วงที่ผ่านมาเครือข่ายสงขลาพอเพียงต้องการที่จะทำลายกำแพงหน้าใหญ่ใจเต็บของคนสงขลา

“การรณรงค์ที่จะให้มีพลังนั้น ที่ประชุมเรื่องนี้จึงเห็นว่าน่าจะมีโครงการขอพระราชทานสมเด็จพระเทพฯ” หลักการคือจะมีการรวบรวมเงินทุนของสหกรณ์ กองทุน สมาคม มูลนิธิต่างๆ มาจัดสร้างชุดบุฟเฟ่ต์พอเพียงถวายแด่สมเด็จพระเทพฯ เพื่อให้สมเด็จพระเทพฯ ถวายให้กับวัดต่างๆ ในจังหวัดสงขลาทุกอำเภอเพื่อนำร่อง

การดำเนินโครงการนี้ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นว่ามีสมเด็จพระเทพฯ ทรงให้ความสำคัญกับกิจกรรมบุฟเฟ่ต์พอเพียงที่เลี้ยงในงานศพ

การดำเนินการผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาได้รับเป็นเจ้าภาพขับเคลื่อนโดยมีการทำหนังสือกับสำนักพระราชวัง เพื่อขอให้โครงการนี้สำหรับพี่น้องชาวจังหวัดสงขลา ขณะนี้อยู่ในการพิจารณาของสำนักพระราชวังเกี่ยวกับกำหนดการให้เข้าเฝ้าฯ หรือกำหนดกิจกรรม เมื่อได้วันเวลาเรียบร้อยแล้ว คณะทำงานจะได้ทำกิจกรรมเชิญชวนองค์กรต่างๆ และประชาชนได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อไปสร้างชุดบุฟเฟ่ต์พอเพียง ซึ่งชุดหนึ่งตกประมาณ 25,000 บาท จำนวน 200 ชุด ต้องใช้เงิน 3-5 ล้านบาท

“คาดว่าถ้าวัดในสงขลาได้รับชุดพระราชทานนี้ไป ก็จะได้เป็นสัญลักษณ์ว่ากิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ เป็นสัญลักษณ์เพื่อเผยแพร่แนวคิดบุฟเฟต์พอเพียงในงานศพ ให้ขยายเผยแพร่ไปยังจังหวัดอื่นๆ ด้วย” เขาเล่าว่าสิ่งนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่างานเลี้ยงบุฟเฟต์พอเพียงเหมาะสมกับสังคมไทยที่เคยมีค่านิยมหน้าใหญ่ใจโตแบบมาก่อน แต่ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันซึ่งต้องเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

บุฟเฟต์พอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นการประหยัด เอื้อเฟื้อ ดูแลซึ่งกันและกัน เป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม

ในภาพรวมของการจัดงานบุฟเฟต์งานศพ มนุชาธิปเล่าว่าวันนี้พื้นที่อำเภอสะบ้าย้อย นาทวี เทพา จະนะ นาม่อม สะเตา รัตภูมิบางส่วน และเขตเมืองหลายแห่งเริ่มทำได้มากขึ้น แต่ที่ยังทำลายกำแพงทางค่านิยมไม่ได้ ยังมีโซนคาบสมุทรสทิงพระ และอาจรวมไปถึงควนเนียง รัตภูมิ เนื่องจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในปี 2557 ถ้าโครงการบุฟเฟต์พระราชทานสำเร็จตามเป้าหมาย มองว่าคนสงขลาจะได้เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น

“ถ้าเราได้รับพระทานโครงการจากสมเด็จพระเทพฯ มาจะทำให้เห็นความสำคัญตรงนี้ขึ้นมาได้ คาดหวังว่าจะเป็น การขับเคลื่อนเชิงรุก เพราะเป็นการเคลื่อนเชิงสัญลักษณ์ แผลขยายโครงการได้รวดเร็วขึ้น สร้างเอกลักษณ์ของสงขลา และขยายแนวคิดสงขลาพอเพียง”

เขาบอกว่าขณะนี้ผู้ใหญ่ของจังหวัด ไม่ว่าผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ นายอำเภอก็ได้ทำเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับค่านิยมนี้แล้ว โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาจะพูดย้ำเสมอว่า “ตักกินเอง ไม่เลี้ยงตามโต๊ะ” ซึ่งผู้นำมีส่วนสำคัญในการเป็นตัวอย่าง ไม่ว่าผู้นำท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ถ้าทำตนเป็นแบบอย่างก็ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อพี่น้องประชาชนที่จะมองเห็นว่า สิ่งนี้เป็นคุณค่าอย่างแท้จริง

“การทำแบบนี้ไม่ใช่การประหยัดเกินไป หรือขี้เหนียว แต่ทำแล้ว มันได้การพึ่งพาตนเอง ความเอื้ออาทร ดูแลซึ่งกันและกัน เป็นวัฒนธรรมที่เราต้องสร้างให้เกิดในอนาคตยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน วันนี้พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงหลายคนยังไม่เข้าใจ หากได้ปฏิบัติเองมันจึงจะเข้าใจคุณค่าความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้คู่คุณธรรม”

มณฑาธิบอบอกว่า การจัดเลี้ยงทั่วไปกับบุฟเฟ่ต์นั้นเห็นได้ชัดว่าแตกต่างกัน คนที่มีประสบการณ์ตรงหลายคนมาเล่าให้เขาฟังว่าการจัดแบบเดิมฟุ่มเฟือยใช้เงินมาก แต่พอมาจัดแบบบุฟเฟ่ต์ได้งานมาก แถมมีเวลาได้พบปะกับแขก ญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน และวางแผนการจัดเลี้ยงสอดคล้องกับสถานการณ์ผู้ร่วมงาน

“ทุกครั้งที่เราจัดงานทั่วไปจะเห็นว่ายุ่งมาก มีภาระหลายเรื่อง พอมาจัดบุฟเฟ่ต์พอเพียงจะมาลดกิจกรรม เช่น การเสิร์ฟ ที่ผ่านมาเลี้ยงอาหารเต็มโต๊ะ เน้นหน้าตาเจ้าภาพเสียมากกว่า ถ้าไม่ทำกลายเป็นมองว่าไม่ให้เกียรติกัน เราก็คงต้องหลายกำแพง ค่านิยมที่ปลูกฝังกันมานานตรงนี้ออกไปให้ได้ว่าที่จริงแล้ว การทำอะไรด้วยความพอเพียงมันเกิดประโยชน์คุ้มค่าได้ประโยชน์ ทั้งตัวเจ้าภาพและตัวเราเอง สุดท้ายจะเห็นว่าความพอเพียงมันอยู่ที่ตัวเรา ทำให้เราต่างรู้จักตัวเองมากขึ้น” เขาเล่า

สำหรับปัญหาอีกอย่างหนึ่งสำหรับงานเลี้ยงทุกวันนี้ คือเจ้าภาพยังไม่เข้าใจด้านสุขภาพอนามัย อย่างการหุงข้าวมาเก็บไว้ในกระติกพลาสติกหรือถังโพน อาจมีสารบางอย่างละลายเจือปนอาหาร สำหรับโครงการบุฟเฟ่ต์พอเพียงจึงมีการเสนอรูปแบบถังสแตนเลสเก็บข้าวร้อน พร้อมชุดใส่กับข้าว

5 ชุด ประกอบด้วย แกง ของหวาน ผัก ของคาว ซึ่งการใช้จ่ายจริงแล้ว แต่เจ้าภาพ นั้นเพื่อต้องการให้เห็นว่า ชุดบุฟเฟ่ต์มาตรฐานถูกต้อง ถูกหลัก อนามัยอีกด้วย

“คิดว่าแนวคิดนี้จะค่อย ขยายไป ภายใน 3 ปีจะเต็มพื้นที่ หลังโครงการพระราชทานดำเนิน โครงการแล้ว ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัด รับเป็นเจ้าภาพนำขบวนในเรื่องนี้ให้ เกิดความสำเร็จ”

ครูชัย เหล่าสิงห์ แกนนำ เครือข่ายสุขภาพ อำเภอรัตนภูมิ เป็น ผู้หนึ่งที่ออกมาสนับสนุนประเด็นนี้ มาตลอด และโดยส่วนตัวได้ลงทุนจัดซื้อชุดบุฟเฟ่ต์ในราคา 50,000 บาท เอาไว้สำหรับให้วัดและชาวบ้านสามารถมาชิมไปได้ โดยกรณีชาวบ้านจะช่วย สมทบบุญเพื่อมาขยายแนวคิดนี้ต่อไปหรือไม่ก็ได้บังคับ เพียงแต่ต้อง ดูแล นำมาของมาคืนให้ครบเท่านั้นเอง

ชุดบุฟเฟ่ต์ที่เขาจัดสร้างขึ้นอาจจะนับได้ว่าเป็นชุดตัวอย่างที่มีความ เหมาะสม เป็นชุดสแตนเลสทั้งหมด โดยเฉพาะภาชนะสำหรับการใส่ข้าวสวย ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านมักใส่ข้าวสวยร้อนๆ ลงลังโฟม มีการมองกันว่าอาจมี อันตรายจากการปนเปื้อนจากโฟม ครูชัยจึงได้มีการออกแบบ สั่งทำ รูปทรง คล้ายลังน้ำแข็ง ใช้วัสดุสแตนเลสเป็นพื้นผิวภาชนะ โฟมบุด้านในช่อง สแตนเลสเพื่อช่วยรักษาความร้อนของข้าวโดยไม่ทำให้ปนเปื้อน

ในอีกมุมหนึ่งทุกวันนี้ครูชัยมีจานสแตนเลสราว 500 ใบ ซึ่งเขา บอกว่าชาวบ้านยังไม่นิยมมาเอาไปใช้ เนื่องจากว่ามีน้ำหนักกว่าจานชนิดอื่น ทั้งที่เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามหลักอนามัย ขณะที่ค่านิยมเอาข้าวสวยไปใส่

ดูพลาสติกเก็บความร้อน โดยชาวบ้านไม่ตระหนักว่าจะเกิดอันตรายต่อสุขภาพตามมายังคงพบเห็นตามงานเลี้ยงทั่วไปอยู่ เมื่อไปพูดถึงข้อเท็จจริงกับชาวบ้านก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับ

“กรณีแบบนี้ผมจะไม่ไปพูดตรงๆ เพราะเขายังไม่เข้าใจ อาจเกิดความรู้สึกไม่ดี แต่ในทางส่วนตัว ถ้าเจองานไหนที่เอาข้าวใส่ถุงพลาสติกมาเสิร์ฟจะบอกตัวเองไม่กินข้าวแบบนั้น ให้ช่วยใส่ภาชนะอื่นหรือใส่จานมาก็ได้ จะยังไม่อธิบายอะไร เพราะคนไม่รู้เรื่องจะโกรธและมีความรู้สึกไม่ดี ค่อยหาโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ดีกว่า น่าจะใช้เวลาในการทำความเข้าใจกันนาน เพราะคนไม่มีความรู้“

เข่าว่าถ้ามีโอกาสจะพูด แต่จะไม่ใช้วิธีหว่านโมโครโฟนมาพูดกลางงานแน่นอน เพราะอาจสะเทือนใจ สะเทือนความรู้สึกกัน เช่นเดียวกรณีแนวคิด

การเลี้ยงบุฟเฟต์พอเพียงในงานศพ เขาก็จะไม่พูด สอน หรือไปรณรงค์กัน โดยตรง รอให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปเรื่อยๆ

“แนวทางพอเพียงควรจะเป็นงานเดี่ยว หรืออาจสองงานหากมีขนมหวาน หรือมีน้ำอีกแก้ว แต่ส่วนมากยังตักข้าว และแยกตักกับข้าวใส่จานมากขึ้นอีก 4-5 จาน ซึ่งพบว่าเหลืออีกเหมือนเดิมก็ไม่เข้าทางบุฟเฟต์พอเพียง ทั้งหลายนี้จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้กันไป ซึ่งยอมรับว่าในโซนอำเภอรัตนภูมิบ้านผมแนวคิดนี้ยังไม่ค่อยแพร่หลายนัก”

ขณะที่รูปแบบการจัดสถานที่เพื่อเลี้ยงบุฟเฟต์ก็สำคัญ เขาบอกว่าเท่าที่เห็นมาแล้วการจัดตรงกลางงาน หรือหลังสุดของงานไม่เหมาะ เพราะไม่สะดวก ที่เห็นรูปแบบเหมาะสมที่วัดคลองหมื่นมีการจัดเอาไว้ด้านหน้างาน เมื่อคนเข้ามาถึงงาน แยกบุฟเฟต์ก่อนสามารถเข้ามาตักนำไปกินได้เลย สำหรับน้ำก็มีการตั้งเป็นขวดตามโต๊ะ หรือใช้วิธีเสิร์ฟน้ำ การวางอาหารในกับข้าวแต่ละอย่าง ควรจัดอย่างน้อยมากกว่า 1 ชุด เพราะจะทำให้การยืนรอคิวไม่ยาวเกินไป เพื่อความสะดวกในการตัก

เขามองว่าการทำเรื่องนี้จะต้องไม่ไปบังคับให้ทำ อีกอย่างต้องไม่ใช่เขาลงทุนเองระยะแรก เพราะจะเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่ง กรณีที่มูลนิธิชุมชนสงขลา กับเครือข่ายสหกรณ์สงขลาขับเคลื่อนแนวคิดชุดบุฟเฟต์พอเพียงพระราชทาน คงเป็นการขยายผลไปที่ละนิด แต่อย่าทำแบบหักด้ามพร้าด้วยเข่า เห็นว่าน่าจะเริ่มตามวัด ซึ่งตอนนี้วัดหลายแห่งก็เริ่มสร้างชุดบุฟเฟต์เองแล้ว

“คนสำคัญคือเจ้าอาวาสที่จะเป็นผู้นำชาวบ้านได้ จึงต้องไปทำความเข้าใจกับพระผู้ใหญ่ในระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะตำบล เพราะคนจะรับฟัง ถ้าท่านมีความตระหนักรู้มาเป็นผู้นำก็จะเกิดผลที่ดีต่อค่านิยมทำให้ชาวบ้านหันมาให้ความสำคัญ คล้อยตามได้ หากท่านเมินเฉย ไม่อาจเกิดผล นอกจากนั้นผู้นำในส่วนต่างๆ ไม่ว่าท้องที่ ท้องถิ่น ก็เป็นกลไกสำคัญต่อการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง สำหรับชาวบ้านทั่วไปนั้นเห็นว่าพูดให้เข้าใจได้ไม่ยากหรอก”

ที่ปทุมธานี มีแสง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา กล่าวว่า การส่งเสริมบุฟเฟ่ต์พอเพียงของสำนักงานสาธารณสุข ที่ผ่านมาทำโดยผ่านเครือข่าย อสม. โดยเน้นว่างานศพของญาติพี่น้องของ อสม.แนะนำให้จัดงานศพแบบบุฟเฟ่ต์ เพื่อให้เป็นตัวอย่างกับสังคม นอกจากนั้นยังเป็นการบูรณาการนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขผ่านนโยบายสำคัญ กล่าวคือ หมู่บ้านลดโรค หมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และตำบลจัดการสุขภาพ ซึ่งในแต่ละความรับผิดชอบของแต่ละ รพ.สต. ก็จะมีหมู่บ้านตามรูปแบบดังกล่าวอยู่อย่างน้อย 1 รูปแบบ นอกจากนั้นในส่วนของตำบลจัดการสุขภาพเป็นความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกด้วย

“เหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดบุฟเฟ่ต์พอเพียง และมีมิติทางสุขภาพเข้ามาด้วย เช่น ในหมู่บ้านลดโรค ส่งเสริมการปลูกผัก ออกกำลังกาย ตำบลจัดการสุขภาพ ใช้มาตรการทางสังคมในการดูแลทางสุขภาพ เช่น การลดของหวาน ไม้เลียงน้ำหวาน น้ำอัดลมในงานเลี้ยง ส่งเสริมการกินผัก อาหารปลอดภัยในงานเลี้ยง เราก็บอกว่าควรกินผักมากๆ อุปกรณ์ที่นำมาประกอบอาหาร หรือใส่อาหารควรจะปลอดภัยจากสารตกค้าง อย่างเช่น ไม้ใช้สังโฟม ถ้วยโฟม ลดน้ำอัดลม น้ำหวาน โดยหันมาทำน้ำผลไม้ น้ำสมุนไพรที่หวานน้อยแทน”

ด้านอุปกรณ์ของการจัดเลี้ยงแบบบุฟเฟ่ต์ เขาบอกว่าทางสำนักงานสาธารณสุขได้ให้แนวคิดไว้ให้ขอการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสุขภาพตำบล โดยการเขียนโครงการนำเสนอให้เข้าหลักเกณฑ์การสนับสนุน

“เราผลักดันแนวคิด ส่งเสริมให้ประชาชนหันมาสนใจและดำเนินตามแนวทางนี้ แต่ในภาพรวมยอมรับว่าเกิดผลกับกลุ่มแกนนำ อสม. เป็นหลัก ในวงกว้างชาวบ้านอาจยังไม่ได้รับการตอบรับการจัดเลี้ยงบุฟเฟ่ต์ แต่เห็นว่ามีความตื่นตัวในเรื่องสุขภาพ กรณีของการใช้ภาชนะที่ปลอดภัยในการจัดเลี้ยง ไม้ใช้วัสดุที่อันตรายอย่างพลาสติก โฟม ที่อาจก่อปัญหาสุขภาพตามมา” ●

การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน ในระดับตำบล

ประเทศไทยมีองค์กรสุขภาพหลายองค์กรที่ดำเนินการต่างๆ ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนในระดับตำบล เช่น สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) มีนโยบายชัดเจนในการสร้างความเข้มแข็งของหน่วยบริการปฐมภูมิโดยใช้กลไกทางการเงินการคลัง ตลอดจนการสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนสุขภาพตำบลในชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำงานกับองค์กรต่างๆ ในชุมชน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการในท้องถิ่น องค์กรเอกชน และอื่นๆ ในการสร้างความเข้มแข็ง มีทั้งสนับสนุนกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเป็นเครือข่ายตำบลสุขภาพะ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้เสริมพลังอำนาจชุมชนในการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพระดับพื้นที่ โดยการใช้กลไกสมัชชาสุขภาพพื้นที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาโยบายสาธารณะ นอกจากนี้ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ร่วมกับ สปพช.ได้ร่วมกันพัฒนาแผนงานวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน รวมทั้งกระทรวงสาธารณสุขเอง

โดยการสนับสนุนของรัฐบาลปัจจุบันก็มีนโยบายในการพัฒนาระดับสถานีอนามัยทั่วประเทศเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) และดำเนินงานตำบลจัดการสุขภาพ และตำบลสุขภาพดีวิถีไทย

การดำเนินงานเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่า มีกลไกการประสานอย่างไม่เป็นทางการระหว่างองค์กรสุขภาพ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน อย่างไรก็ตาม ก็ดีการดำเนินงานดังกล่าวนี้ให้บรรลุเป้าหมายสุดท้ายของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระดับตำบลในด้านสุขภาพได้นั้น จำเป็นต้องสนใจในเรื่องความเชื่อมโยงกันให้เกิดการเสริมพลังกันระหว่างองค์กรสุขภาพเหล่านี้ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ปรารถนา โดยใช้จุดแข็งและความเชี่ยวชาญของแต่ละองค์กร แล้วก็ลดทอนข้อจำกัดของการทำงานในระดับพื้นที่ซึ่งยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่สามารถประสานความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาระบบสุขภาพในมิติ “สุขภาพะ” ขยายกรอบความหมายของสุขภาพให้เป็นสุขภาพะที่ทำให้ภาคีภาคส่วนต่างๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วม ผลลัพธ์ในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน คือชุมชนจะต้องเข้มแข็ง มีการพัฒนาในเชิงระบบ เช่น เกิดระบบในการดูแลผู้สูงอายุ ระบบในการ

ตารางที่ 1 แสดงภาคีความร่วมมือระดับตำบล จ.สงขลา

องค์กรภาคี	เป้าหมาย	เครื่องมือ/กระบวนการที่ใช้
พศส. (23 เกล็ด) โดยการสนับสนุนของ สสส. สำนัก 3	สร้างการเรียนรู้ตำบลสุขภาพะ นำไปสู่ชุมชนสุขภาพะ	แหล่งเรียนรู้ตำบลแม่ข่าย
สปสช. (สำนักงาน หลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ)	สร้างเสริมสุขภาพ/ป้องกัน/ รักษา	กองทุนสุขภาพตำบล/แผนที่ ทางเดินยุทธศาสตร์
สกว. (สำนักงาน กองทุนสนับสนุน การวิจัย)	การสร้างการเรียนรู้และความ ร่วมมือของคนในชุมชน	การวิจัยและจัดการความรู้ ในชุมชน
สช. (สำนักงานคณะ กรรมการสุขภาพ แห่งชาติ)	การพัฒนานโยบายสาธารณะ ที่เอื้อต่อสุขภาพ	สมัชชาสุขภาพ/ธรรมนูญ สุขภาพ/CHIA
พอช. (สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน)	การเสนอแนะนโยบาย สาธารณะ	สภาองค์กรชุมชน
สสจ. (สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด)	ประสานเชื่อมโยง สนับสนุน และขับเคลื่อนงานสุขภาพ ชุมชน	ตำบลจัดการสุขภาพ
มขส. (มูลนิธิชุมชน สงขลา)	ชุมชนเข้มแข็งระดับตำบล	การบูรณาการความร่วมมือ/ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต/ แผนสุขภาพ
สมาคมต่างๆ	ส่งเสริมการออม การสร้าง สวัสดิการภาคประชาชน	สิ่งจะลดรายจ่ายวันละบาท จัดทำสวัสดิการ

ที่มา: ชาคริต โภชะเรือง (2556)

ดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง ระบบของการดูแลฉุกเฉินและอุบัติเหตุ พร้อมทั้งเกิดระบบ
เฝ้าระวังโรคและภาวะทางสังคม รวมถึงการสร้างระบบในการดูแลผู้ด้อย
โอกาส ระบบสวัสดิการชุมชน การจัดการทรัพยากรชุมชนและสถาบันการ
เงินชุมชน โดยมีเป้าหมายทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข ฟังตนเองได้ ไม่มีหนี้

นอกระบบ ชุมชนจัดการสุขภาพตนเองได้ ดูแลกันเองได้ มีศักดิ์ศรี มีข้อตกลงร่วมกัน มีภาพอนาคตร่วมกัน และมีข้อมูลที่รู้เท่าทัน พร้อมทั้งเกิดการจัดการทรัพยากรภายใน เกิดการจัดการความรู้ ต่อรองกับกลไกภายนอก รวมถึงเกิดการรวมตัว รวมกลุ่ม ร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ พร้อมกันนี้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถดูแลตนเองได้ เลือกใช้บริการที่เหมาะสม บริหารการเงินเพียงพอ คิดเป็นทำเป็น มีส่วนร่วม และมีบทบาทในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบของตำบลที่มีความเข้มแข็ง

การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชนเมื่อใช้พื้นที่ระดับตำบลเป็นฐาน เริ่มต้นกระบวนการด้วยการค้นหาองค์ประกอบของตำบลที่เชื่อกันว่ามีความเข้มแข็ง โดยพื้นที่ต้นแบบที่แผนงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน (สพข.) และภาคีเครือข่ายได้เข้าไปร่วมสร้างกระบวนการในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนได้มีการเรียนรู้ซึ่งกระจายไปทุกภูมิภาค อาทิ ภาคเหนือที่ ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ภาคตะวันออกที่ อ.นายายอาม จ.จันทบุรี ภาคใต้ ต.ควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือพื้นที่ ต.โคกสี จ.กาฬสินธุ์ และ ต.เมืองแก อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ พบว่าตำบลเหล่านี้มีองค์ประกอบสำคัญที่จะบอกได้ว่าเป็นตำบลเข้มแข็งได้แก่

1. มีการกำหนดภาพอนาคตของตนที่ชัดเจน หรือว่ามีข้อตกลงร่วมกันในชุมชน เช่น มีแผนพัฒนาท้องถิ่น มีธรรมนูญสุขภาพ มีแผนชุมชน เหล่านี้เป็นต้น มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีส่วนกำหนดทิศทางหรืออนาคตของตนเอง

2. มีการใช้ประโยชน์ข้อมูลชุมชน นำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาอันได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน / ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม / ความสัมพันธ์ในชุมชน / กิจกรรมชุมชน / บทบาทคนต้นแบบ ผู้นำ ผู้ประสาน ผู้จัดการในชุมชน / การเงินการคลังชุมชน / กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งทางด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคม / ข้อมูลสถานการณ์ที่ต้องเฝ้าระวัง

3. มีกลุ่มแกนนำในชุมชน มีผู้นำธรรมชาติหรือผู้นำทางการที่มีจิตสาธารณะทั้งตัวบุคคล มีการรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มีความหลากหลายกลุ่ม วัย สถานภาพ

4. มีความสามารถในการใช้ทุนด้านต่างๆ ในพื้นที่ ผู้นำชุมชนหรือกลุ่มแกนนำมีความเข้าใจ เข้าถึง สามารถนำทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างสมดุล เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น เงิน คน ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ

5. มีความสามารถในการประสานทุนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตำบลเหล่านี้สามารถเชื่อมประสานเครือข่ายทั้งภายในพื้นที่ นอกพื้นที่ นำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา

6. มีกลไกและกระบวนการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้เพื่อการพัฒนา ทั้งในรูปแบบของการสรุปบทเรียน ปัญหา การแก้ไข การพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้เพื่อการขยายผลการพัฒนา หรือการพัฒนาคนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับวิถีชุมชน มีกลไกรับผิดชอบที่ชัดเจน

สู่ตำบลบูรณาการ

การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชนของจังหวัดสงขลา ดำเนินการควบคู่ไปด้วยกันใน 2 ระดับได้แก่ ระดับจังหวัดเป็นการประสานภาคีระดับยุทธศาสตร์ บูรณาการความร่วมมือเพื่อเป็นตัวเสริมหนุนและร่วมขับเคลื่อนในเชิงนโยบายสาธารณะ และระดับตำบล ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการภาคีร่วมได้กำหนดเป้าหมายการทำงานในปี 2556-2557 เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน เสริมพลังให้ชุมชนระดับตำบล โดยให้มีการบูรณาการงานของกลไกทุกภาคส่วน

1. สนับสนุนให้มีกลไกประสานงานกลาง หรือเวทีกลางเพื่อการบูรณาการในการทำงานระดับตำบล

2. พัฒนาระบบสุขภาพชุมชน โดยใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะ ที่สอดคล้องกับบริบทความเหมาะสมและความสนใจของชุมชน อาทิ แผนสุขภาพตำบล สมัชชาสุขภาพตำบล ตำบลจัดการสุขภาพ ธรรมนูญสุขภาพ ตำบล สภาองค์กรชุมชนระดับตำบล การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ ระดับชุมชน(CHIA)

3. ให้มีกิจกรรมบูรณาการความร่วมมือในเชิงบูรณาการ 1 ตำบล 1 โครงการ โดยเริ่มจากแต่ละตำบลประเมินศักยภาพและทุนของตนเอง คัดเลือกประเด็นเด่นอย่างน้อย 1 เรื่องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ทรัพยากร (คน / เงิน) ของภาคีในพื้นที่

4. มีกลไกกลางระดับจังหวัดโดยรวมแกนนำจากภาคีร่วมต่างๆ มาทำงานร่วมกับแกนนำระดับตำบล ร่วมคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเครือข่ายระดับตำบล ร่วมพัฒนาเครื่องมือในการทำงาน ให้มีเวทีกลางระดับจังหวัด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยงเครือข่าย บูรณาการความร่วมมือ ให้ข้อเสนอแนะต่อภาคีเข้าไปสนับสนุนในด้านต่างๆ เมื่อเกิดผลการดำเนินการ มีการยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะ ให้มีการสังเคราะห์รูปแบบการทำงานของภาคีที่ทำงานร่วมกัน นำบทเรียนที่ได้ไปขยายผลในพื้นที่ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

แนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างภาคี

จังหวัดสงขลามีทุนทางสังคมโดยเฉพาะหน่วยงานองค์กรต่างๆ จำนวนมาก ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ อาทิ ภาคการศึกษามี 5 มหาวิทยาลัย ภาคท้องถิ่นมี 141 ตำบล (รวมองค์การบริหารส่วนจังหวัด) ราชการส่วนภูมิภาคร่วมสองร้อยกว่าองค์กร ภาคเอกชน สมาคมมูลนิธิต่างๆ อีกหลายร้อยแห่ง มีหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับระบบสุขภาพทั้งอยู่ในพื้นที่และมีกลไกรับผิดชอบดำเนินกิจกรรมอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) รวมไปถึงสำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสภาองค์กรชุมชน แต่ละองค์กรล้วนมีเป้าหมาย มีวิธีการดำเนินงาน มีธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกัน จำเป็นที่จะต้องมีเครื่องมือในการหลอมรวม ประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน

การพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชนตำบลของจังหวัดสงขลา ดำเนินการโดยยึดหลักคิดสำคัญได้แก่

1. ต่อยอดจากทุนเดิมในการดำเนินงาน ดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นว่าทุนเดิมของการขับเคลื่อนงานมีพัฒนาการมาตั้งแต่การทำแผนสุขภาพจังหวัด ในกรณีระดับตำบลมีการจัดทำแผนสุขภาพตำบล จนกระทั่งต่อยอดใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดมาร่วมผลักดันวาระพลเมือง “สงขลาพอเพียง” และมียุทธศาสตร์สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีเป้าหมายให้เกิดตำบลเข้มแข็งจำนวนหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมของเครือข่าย 23 เกลอ (พศส.) ใช้ฐานตำบลท่าข้ามเป็นแม่ข่ายการเรียนรู้ มีโครงการความร่วมมือบำบัดทุกข์บำรุงสุข

ของ สกว. ABC มีกองทุนสุขภาพตำบลสนับสนุนกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพในระดับพื้นที่ มีการประเมินผลกระทบสุขภาพระดับชุมชนนำร่องในบางพื้นที่ มีงานตำบลจัดการสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น การเข้ามาของการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนจึงเป็นอิฐก้อนใหม่ที่จะต่อยอดจากอิฐก้อนเดิมที่ถูกวางมาก่อนหน้า สร้างความสำเร็จใหม่อันจะกลายเป็นฐานการพัฒนาให้ชุมชนได้ต่อยอดไปสู่เป้าหมายต่อไปได้ในอนาคต

2. การใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง บริบทของตำบลในภาคใต้และสงขลาที่มีความหลากหลายของฐานทรัพยากรและวิถีวัฒนธรรม ข้อจำกัดของการทำงานที่ถูกรวมศูนย์จากรัฐบาล ทำให้เกิดช่องว่างในการทำงานที่ไม่อาจสนองตอบความต้องการและแนวทางแก้ปัญหาไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชน ประกอบกับโครงสร้างการทำงานขององค์กรภาครัฐ ยังแยกส่วนรับผิดชอบ ทำให้ไม่มีเอกภาพในการดำเนินงานที่ชัดเจนในลักษณะที่ต้องบูรณาการความร่วมมือ อีกทั้งความพร้อมของแต่ละพื้นที่ก็มีไม่เท่าเทียมกัน เหล่านี้จำเป็นจะต้องมีการกำหนดทิศทางหรือมีแผนงานของพื้นที่อันได้มาจากการนำปัญหาและศักยภาพของพื้นที่มาร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนา แล้วก็มีกลไกที่มีความสมดุลเพียงพอที่จะมีร่วมมือกันขับเคลื่อนแผนงานดังกล่าวไปสู่จุดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3. การสร้างพื้นที่การทำงานร่วมกัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการ ทั้งนี้ก็เพื่อลดทอนการแยกส่วนดำเนินการ ในขณะที่เดียวกันก็เห็นเป็นโอกาสในการใช้จุดแข็งและศักยภาพขององค์กรอื่นมาเติมเต็มให้พื้นที่ได้มีพัฒนาการ สามารถนำความรู้ใหม่ไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการและความหลากหลาย แล้วก็จัดความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายแนวราบ ร่วมสร้าง “พื้นที่กลาง” ในการทำงานร่วมกัน ทั้งในระดับนโยบายพัฒนาเชิงระบบและปฏิบัติการเพื่อลดปัจจัยเสี่ยง เพิ่มทุนทางสังคม โดยมีกลไกกลางระดับจังหวัดเป็นผู้ประสานหลัก กลไกกลางมาจากแกนนำของแต่ละองค์กรมาร่วมกันทำงานเริ่มตั้งแต่เรียนรู้เป้าหมาย กระบวนการทำงานของแต่ละองค์กรความร่วมมือ นำมาสู่การบริหารจัดการที่จะให้ทุกฝ่าย

สามารถร่วมมือกันได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ขององค์กร ได้รับประโยชน์
สนองตอบเป้าหมายของแต่ละองค์กร และให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด
การทำงานมีการวางแผนร่วม ปฏิบัติการร่วม สรุปบทเรียนและขยายผลผ่าน
สื่อต่างๆ และผลักดันเชิงนโยบายร่วมกัน

4. การพัฒนาภาคกลางในการทำงานให้เกิดขึ้นในเชิงโครงสร้าง
ทั้งในระดับจังหวัดและตำบล โดยมีเจ้าภาพที่จะดำเนินการขับเคลื่อน
แผนงานที่ชัดเจน มีความสมดุล แล้วก็มีความต่อเนื่องไม่ขึ้นกับตัวบุคคล
ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงระหว่างการดำเนินการ มีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง
ภาครัฐ ท้องถิ่น ประชาชน วิชาการ มาร่วมมือกันของบุคลากรในชุมชนที่มีจิต
สาธารณะและหน่วยงานองค์กรที่มีสำนักบริการสาธารณะตามบทบาทหน้าที่
รับผิดชอบ มีการพัฒนาภาคใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับตำบลและจังหวัด
ภาคกลางจะทำหน้าที่เชื่อมโยงการทำงานทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติกับ
ภาคปฏิบัติที่ดำเนินการอยู่แล้ว และมีเป้าหมายสร้างเครือข่ายผู้นำที่สามารถ
สร้างความเปลี่ยนแปลงได้ตำบลละ 2-3 คน เชื่อมร้อยให้เป็นเครือข่ายคน
ทำงานระดับจังหวัด มีกระบวนการพัฒนาผู้นำอย่างเข้มข้นผ่านหลักสูตรต่างๆ
กรณีจังหวัดสงขลาเนื่องจากมีกิจกรรมเชื่อมโยงเครือข่ายกันมาอย่างต่อเนื่อง
จึงเป็นเรื่องง่ายที่จะยกระดับการทำงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

5. ใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือในการพัฒนา
ระบบสุขภาพชุมชน เป็นผลมาจากการเรียนรู้และสรุปบทเรียนร่วมกันของ
องค์กรความร่วมมือ จนเห็นเป้าหมาย กระบวนการ/วิธีการในการดำเนินงาน
ที่หลากหลายสามารถนำมาให้เครือข่ายชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ อันได้แก่
เครื่องมือหรือกระบวนการของแต่ละองค์กรภาคี ซึ่งมีจุดเด่นและข้อจำกัด
คนละแบบ สามารถนำมาให้เครือข่ายได้ร่วมเรียนรู้และนำไปปรับใช้กับเครื่อง
มืออื่นๆ เป็นทั้งการพัฒนาเครื่องมือและการบูรณาการความร่วมมือไปด้วยกัน
 อาทิ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนสุขภาพตำบล ธรรมนูญสุขภาพ ตำบลจัดการ
สุขภาพ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพระดับชุมชน เป็นต้น

โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. พัฒนากลไกกลางระดับจังหวัด โดยต่อยอดจากกลไกเดิมที่เคยทำงานร่วมกันมานับแต่แผนสุขภาพจังหวัด วาระพลเมือง “สงขลาพอเพียง” การขับเคลื่อนสมัชชาปฏิรูปจังหวัด ประกอบด้วยแกนนำของมูลนิธิชุมชนสงขลา โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและสุขภาวะชุมชน (สกว.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เขต 12 สงขลา เครือข่าย 23 เกล็ด (พศส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมีมูลนิธิชุมชนสงขลาทำหน้าที่กองเลขาระสานงาน

2. กลไกกลางใช้กระบวนการ Mapping ร่วมกันคัดเลือกพื้นที่โดยให้แต่ละองค์กรความร่วมมือเสนอแนะพื้นที่ระดับตำบล ซึ่งในมุมมองของตนคิดว่ามีศักยภาพหรือเป็นพื้นที่เป้าหมายการดำเนินงาน ได้พื้นที่มาจำนวน 70 ตำบลนำมาสู่การรับสมัครตำบลที่มาร่วมโครงการ โดยทีมกลางได้จัดส่งรายละเอียดของโครงการไปให้พิจารณาและตอบรับเข้าร่วมกิจกรรม ได้พื้นที่ที่ตอบรับกลับมาจำนวน 30-36 ตำบล ในส่วนนี้มีตำบลที่จะเป็นแม่ข่ายหลักประมาณ 20 ตำบล ตำบลที่เป็นแม่ข่ายหลักได้จะมีจุดเด่นที่มีเครือข่ายความร่วมมือลงไปดำเนินการร่วมอย่างเข้มแข็งและมีรูปธรรมของการดำเนินงานให้คนอื่นไปเรียนรู้ได้ ส่วนตำบลอื่นจะเป็นเครือข่ายมาเรียนรู้

3. จัดประชุมเครือข่ายตำบล โดยเรียกว่า “ตำบลบูรณาการ” เพื่อสร้างความเข้าใจและออกแบบแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยแต่ละภาคีทำหน้าที่ชักชวนเครือข่ายของตน ประสานงานและกำหนดคนเข้าร่วม โดย

คัดสรรผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมทำงานร่วมกับคนอื่น ประสานงานได้ดี สามารถกำหนดทิศทางการทำงานในพื้นที่และมีความหลากหลายขององค์ประกอบมาร่วมทำความเข้าใจกับกลไกกลางระดับจังหวัดประชุมร่วมกัน 1 ครั้ง และกำหนดผู้ประสานงานหลักในตำบล

4. กลไกกลางประชุมร่วมกับผู้ประสานงานของแต่ละตำบล กำหนดเป้าหมายร่วม แผนงานร่วม ออกแบบเครื่องมือในการประเมินตนเอง โดยมี 3 รูปแบบ ได้แก่ การใช้ recap ของ สสส.สำนัก 3, ตำบลจัดการสุขภาพ และแบบประเมินตนเองของแผนงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน มีการประเมินศักยภาพตนเอง หาปัญหาพร้อม ประเด็นเด่น กรณีพื้นที่ตำบลที่มีการดำเนินการไปแล้วจะเป็นเพียงการทบทวนตนเองเบื้องต้นและนำไปประเด็นหลักที่จะขับเคลื่อนต่อไปมาประเมินเพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนเชิงประเด็นต่อไป ซึ่งคณะทำงานระดับตำบลจะร่วมกับภาคีหลักที่รับผิดชอบตำบลนั้นและทีมกลไกกลางระดับจังหวัดภาคีอื่นๆ ร่วมมือกันลงไปช่วยขับเคลื่อนให้เกิดตำบลที่มีความเข้มแข็ง และนำไปสู่การขยายผล โดยมีกิจกรรมปฏิบัติการเชิงบูรณาการอย่างน้อย 1 โครงการเป็นกิจกรรมเด่นที่มาจากการเสนอของพื้นที่ใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจไปพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

5. คณะทำงานกลางระดับจังหวัดประกอบด้วยทีมที่เลี้ยงที่มาจากภาคีความร่วมมือและทีมสนับสนุน กำหนดบทบาทหน้าที่ ประสานความร่วมมือ หนุนเสริม จัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลาย พัฒนาให้เกิดพื้นที่ตัวอย่าง พัฒนากลไก พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง การบริหารจัดการกลาง จัดเวทีนโยบายสาธารณะระดับจังหวัดหรือภาค มีทีมสื่อไปช่วยสังเคราะห์ผลผลิตเป็นสื่อเผยแพร่กิจกรรมของตำบลให้สาธารณะรับรู้

6. เวทีนโยบายระดับจังหวัด/ภาค เสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนา ระบบสุขภาพให้กับภาคียุทธศาสตร์ โดยจัดให้มีเครือข่ายเชิงประเด็นในตำบลที่ขับเคลื่อนในประเด็นเดียวกัน ร่วมกันสรุปบทเรียนเสนอเชิงนโยบาย มีความร่วมมือกับหน่วยงานระดับจังหวัดนำไปสู่การปรับระบบสุขภาพที่เกี่ยวข้องของประเด็นนั้น

ตัวอย่างตำราผลความร่วมมือ

1. ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร

1) การกำหนดภาพอนาคตของชุมชน ประกอบด้วย การทำ
ธรรมนูญสุขภาพ แผนสุขภาพตำบลและแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้ธรรมนูญ
สุขภาพเป็นเครื่องมือหลัก

- องค์กรที่ดำเนินการ คือ สำนักธรรมนูญสุขภาพฯ
- วิธีการดำเนินการ มีการประสานภาคีเครือข่ายภายใน (ทต. รร.
รพ.สต. แกนนำกลุ่ม) ภายนอก (พมจ. สสว.12 สช.
สกว. วพบ. สจรส. คณะเภสัช ม.อ. มทร. ม.ทักษิณ)
เพื่อจัดกิจกรรมโครงการ
- โดยมีเนื้อหา มุ่งพัฒนาสร้างความสุขมวลรวม (กาย ใจ
สังคม สติปัญญา) พัฒนามรดกธรรมชาติ (ป่าไม้ พืช
ทะเลสาบ ที่ดิน ลำคลอง) มรดกวัฒนธรรม (ภูมิปัญญา
อาชีพ ความเชื่อ) เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่นิสัย
สุขภาพ
- โครงการเด่นได้แก่ พืชผักสร้างเสริมสุขภาพ กลุ่มทำนา
อินทรีย์ วิสาหกิจชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ การประเมินผล
กระต๊อบธรรมนูญ การขยายผลธรรมนูญ และบูรณาการ
อาหารปลอดภัย
- ระดับการรับรู้ของประชาชนต่อธรรมนูญสุขภาพ : มาก
- ระดับการนำไปใช้ : ปานกลาง
- การพัฒนาและต่อยอด - ปานกลาง มีการขยายผลไป
กำหนดกติกาชุมชน ม.1 ไม่ใช่ถุงพลาสติกใส่ข้าว ไม่เลี้ยง
น้ำอัดลมในงาน

*** ธรรมนูญสุขภาพ อยู่ระหว่างการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติและประเมิน
ผลกระทบทหลังจากประกาศใช้ 4 ปี

*** หน่วยงาน กลุ่มองค์กร ผลักดันสู่การปฏิบัติระดับครัวเรือน บุคคล
โดยการสร้างกิจกรรม กระบวนการสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร
ตามกรอบภารกิจขององค์กร

2) การใช้ประโยชน์ชุดข้อมูลชุมชน

- มีศูนย์ข้อมูล : ข้อมูลบริบทชุมชน ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลแกนนำทุกคน → หน่วยงานรับรู้ข้อมูลจะใช้งานได้มาก เกิดการบูรณาการข้อมูลระหว่างหน่วยงาน แต่ยังมีชาวบ้านยังรับรู้ข้อมูลได้น้อย แต่จะรู้บางเรื่องสำหรับชาวบ้านที่มีการรวมกลุ่มกัน
- การได้มาของข้อมูล : การสำรวจ การวิจัยข้อมูล วิเคราะห์ จัดเก็บ
- ความเป็นปัจจุบัน ปรับปรุงข้อมูลตามช่วงเวลา สถานการณ์ เช่น เกิด ตาย, แหล่งเก็บข้อมูล : ศูนย์ข้อมูล และ หน่วยงาน

3) แกนนำชุมชน : รัฐ

- ภาครัฐ ประกอบด้วย รร. : ครูพรศักดิ์, ผอ.นุ้ย, ครูอุไร, ครูทวีศักดิ์, ครูสมคิด
- รพ.สต.: หมอชาติ, หมอสอน, หมอมล
- ป่าชายเลน: พี่จิมมี่, น้ำแก้ว
- ทต.: ปลัดวิชาติ, นักพัฒนาชุมชน, นักวิเคราะห์, นวก. การศึกษา
- ท้องถิ่น: นายกฯ, ผู้บริหาร, กำนัน, ผอ.บ.,
- ประชาชน: จำลอง, ลุงจาร, ลุงเสริม, ลุงจันทร์, หมอนีก, อสม., กลุ่มโฮมสเตย์ 27 หลัง, กลุ่มน้ำตาลโตนด, สภาเด็ก, น้ำอืด, น้ำแม่่น

4) ความสามารถในการจัดการใช้ทุน (เงิน คน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่ม)

- รับรู้ร่วมกันในชุมชน → ใช้ทุนร่วมกันในชุมชนได้ประโยชน์ร่วมกัน → พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นวิทยากร สร้างคุณค่าแก่เจ้าของภูมิปัญญา

5) การประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์เครือข่าย

- เชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก จัดกิจกรรม กระบวนการงบประมาณขับเคลื่อนธรรมนูญ โดยสรุปมีศักยภาพในการเชื่อมประสาน แต่ต้องปรับปรุงพัฒนา

6) กลไกและกระบวนการจัดการความรู้ แหล่งเรียนรู้

- ชมรมผู้สูงอายุ, มโนรา (อาชีพ การสืบทอด ความเชื่อ) วิถีโหนด นา เล, สภาเด็กฯ, พื้นที่เศรษฐกิจพอเพียง (ม.3), การดูแลผู้ป่วยเรื้อรัง, สภาวัฒนธรรม (การบริหารจัดการ), วิชาหลักชุมชน, การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, ประมง ทะเลสาบ, การจัดการตำบล (ธรรมนูญ) โดยสรุปมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการผลิตสื่อเพื่อการเรียนรู้

2. ตำบลคานวรุ อำเภอรัตถุมิ

1) การกำหนดภาพอนาคตชุมชน มีพัฒนาการมาดังนี้

- 2545 มีการรวมคน (ท้องที่ ท้องถิ่น ชุมชน) รวมกลุ่มทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน (แผนชุมชน) โดยใช้ ศอบต.เป็นเครื่องมือ
- 2547 มีการบูรณาการแผนเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยมีองค์กรดำเนินการ มีวิสัยทัศน์ “ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง เปิดกว้างทางความคิด สร้างเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยเรียงภูมิปัญญา พัฒนาคุณธรรม”

- ยุทธศาสตร์หลัก ประกอบด้วย 1.การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 2.ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้อย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง 3.ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการและสร้างเสริมสุขภาพอนามัยเชิดชูความปัญญา ส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม 4.อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 5.เชิดชูภูมิปัญญา ส่งเสริมศาสนาวัฒนธรรม
- นอกจากนั้นยังเน้นการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานน้ำไหล ไฟสว่าง ถนนทางดี ตำบลน่าอยู่ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พัฒนากิจกรมสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนด้อยโอกาส คนพิการ

2) การมีและการใช้ประโยชน์ข้อมูล

- มีข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมชุมชน ข้อมูลความสัมพันธ์ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ข้อมูลบุคคล/ผู้นำ ข้อมูลความสัมพันธ์องค์กร
- แหล่งข้อมูล มาจาก 9 หมู่บ้านในตำบล/สถานศึกษา/วัด/ภูมิปัญญา
- องค์กรดำเนินการ : อบต./ศอบต./ท้องที่/การศึกษา/รพ.สต./สภาวัฒนธรรม
- แหล่งจัดเก็บ : สภาวัฒนธรรม/อบต./สภาองค์กรชุมชน
- วิธีการได้มา : แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสนทนา การศึกษาเอกสาร/ตำรา การสังเกต/การสอบถาม
- จุดเด่นการใช้ข้อมูล สามารถแก้ปัญหาด้านสุขภาพในการบริโภคโดยมีร้านอาหารชุมชน สามารถแก้ไขสภาพปัญหาด้านครัวเรือน/เศรษฐกิจ

- ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ปัญหาสุขภาพ การบริโภค สังคม/ครอบครัว สิ่งแวดล้อม การใช้สารเคมี มลภาวะฝุ่นละออง ขยะ
- จุดเด่นของชุมชน มี 8 ระบบ กับ 30 แหล่งเรียนรู้ (บริหารจัดการตำบล/ความมั่นคงทางอาหาร/การเรียนรู้สู่ความยั่งยืน/ระบบจัดการทุน/ระบบเศรษฐกิจชุมชน/ระบบสวัสดิการชุมชน/ระบบเด็กเยาวชนและสตรี/ระบบสุขภาพของชุมชน) จุดเด่นตำบลอื่นๆ ได้แก่สามารถทำงานร่วมกันได้ ท้องที่/ท้องถิ่น/องค์กรชุมชน
- จุดที่ควรปรับปรุง : การพัฒนาศักยภาพวิทยากรชุมชน สื่อเผยแพร่แก่ชุมชน การถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน เข้าใจง่าย การเข้าถึง/การคืนข้อมูล/การเรียนรู้ การจัดเก็บข้อมูลยังไม่เป็นระบบ
- ปัญหาหลักที่ควรแก้ไขในชุมชน : ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชน การสร้างความเข้าใจร่วมกันของทุกองค์กร

*** สรุปรูปภาพอนาคตตำบลควนรูที่จะดำเนินการต่อในปี 2557 “ชุมชน
ท้องถิ่นจัดการตนเอง ตำบลท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตำบลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต”

- การจัดการ : จัดให้มี 8 ระบบ 30 แหล่งเรียนรู้ ระบบ
บริหารจัดการ → การเมืองภาคพลเมือง (การเมือง
สมานฉันท์)

3) แกนนำในชุมชน

1. นายถัน จุลนวล
2. นายศักดิ์ชัย พูลผล
3. นายสมนึก หนูเงิน
4. นายธีรวิทย์ จันทกุล
5. นายสุภาพ กมลเจริญ
6. นายปาฎาหารีย์ บุญรัตน์
7. นายถัน แก้วรัตน์
8. นางณัฐวรรณ อิศระทะ
9. นายพิจิตร รอดบน
10. นายवलันต์ หมัดโหม

ระบบความมั่นคงทางอาหารและสัมมาชีพ → ธนาคารอาหารชุมชน
มีแกนนำ ได้แก่

1. นายไพบูลย์ หนูราช
2. นางนุสร รุ่งพรหม
3. นายสมนึก หนูเงิน
4. นายบุญชอบ ทองดี
5. นายถัน จุลนวล
6. นางผิว คงสม
7. นายวิเชียร บัวสม

8. นางกษิณ มะรุต
9. นางสาวรรณี น้อยดำ
10. นางเฉลิม ชีตล่อง
11. นายวสันต์ หมาดโหมม

เส้นทางการพัฒนา ธนาคารอาหาร

ปี	สถานการณ์	การจัดการ	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
2548	นายค อดต. ได้ศึกษาปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนเรื่องการบริโภคอาหารที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ	การจัดทำแผนสุขภาพชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหา	ได้ข้อมูลในเรื่องการบริโภคอาหารที่ใช้สารเคมี
2550	ต้องการปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารของคนในชุมชน	จัดทำโครงการปลูกผักสวนครัวโดยแจกท่อซีเมนต์ครัวเรือนละ 10 ลูก	ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาปลูกผักสวนครัว
2551	ต้องการพื้นที่สาธารณะในการทำเกษตร	ระดมทุนในชุมชนเพื่อจัดซื้อที่ดิน	ได้พื้นที่สาธารณะจำนวน 3 ไร่
2552	ต้องการสร้างธนาคารอาหารชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้	อบต.ควนรูสนับสนุนงบประมาณ 300,000 บาท	ได้แหล่งเรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี
2553	ต้องการจัดทำแปลงสาธิตอนุรักษ์พันธุ์ไม้และอาหารในชุมชน	จัดซื้อที่ดินเพิ่มขึ้น	มีที่ดินเพิ่มเป็น 4 ไร่

เส้นทางการพัฒนา การเมืองสมานฉันท์

ปี	สถานการณ์	กิจกรรม	ผลผลิต/ผลลัพธ์
2533	การเมืองท้องถิ่นของคนในตำบลเกิดความแตกแยกรวมถึงการแบ่งพรรคแบ่งพวกของคนในชุมชน	มีการเลือกตั้งในระดับต่างๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น	ชุมชนเกิดความแตกแยกขาดความร่วมมือเกิดการขัดแย้ง

2545	เกิดแนวคิดของผู้นำ ท้องถิ่นได้รวมตัวกันเพื่อ หาแนวทางให้ชุมชนอยู่ อย่างสงบ	ทุกฝ่ายร่วมกันพูดคุยใน การเลือกผู้นำที่ดี	ใช้ศูนย์ประสานงาน องค์กรชุมชนเครื่อง มือในการประสาน งานการเลือกตั้ง
2547- 2556	เกิดการเปลี่ยนแปลงโดย ท้องถิ่นมี นายก อบต. ร่วมกับท้องที่และสภา องค์กรชุมชน	มีการทำงานแบบมีส่วนร่วม เรียกว่า การเดิน แบบสามขา	ชุมชนเริ่มมีความสุข การเมืองไม่แตกแยก ทุกฝ่ายทำงานร่วม กันได้

□ สรุปจุดเด่นของตำบลควนรู สามารถขับเคลื่อนท้องถิ่นให้
ไปตามแผนพัฒนา เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แกนนำที่มี
จิตอาสา ได้แนวทางในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย เกิดกลุ่ม องค์กรที่มี
ความเข้มแข็ง

□ จุดด้อย (จุดที่ควรปรับปรุง) ประชาชนบางส่วนยังไม่เข้าใจใน
กระบวนการการทำงานพัฒนา การขยายผลการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง และ
การสื่อสารข้อมูล/ประชาสัมพันธ์

3. ตำบลร่ำแดง อำเภอสิงหนคร

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชน

1.1 แผนสุขภาวะตำบล มีการกระบวนการที่จัดทำโดย อบต.
ร่วมกับ รพ.สต. สปสช. สภาองค์กรชุมชน ชมรม อสม. และคณะกรรมการ
หมู่บ้าน วิธีการเริ่มจากระดมความคิดเห็น สร้างการมีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิด
ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์และร่วมรับผิดชอบ จากนั้นร่วมจัดทำ
แผนงานกิจกรรม โครงการตามวิสัยทัศน์ ร่วมทำงานกิจกรรมโครงการตาม
แผนที่วางไว้ เพื่อนำสุขภาวะสู่ชุมชน

1.2 วิสัยทัศน์ : ร่ำแดงเป็นตำบลน่าอยู่อย่างยั่งยืน ประชาชน
มีคุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้หลักการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยยึดประชาชน
เป็นศูนย์กลางและการพึ่งพาตนเอง

1.3 ตัวอย่างโครงการ

- โครงการลานวัฒนธรรมสร้างสุข
- ฐานเรียนรู้โหนด นา ไร่ คน
- โครงการถนนสายวัฒนธรรมลำน้ำสายศิลปะ
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
- โครงการเกษตรกรรมยั่งยืน
- โครงการเลี้ยงสัตว์เพื่อกำจัดวัชพืชในลำคลองและที่สาธารณะ

1.4 ประเมินตนเอง

- ระดับการรับรู้ของประชาชน : มาก
- ระดับการนำไปใช้ : มาก
- การต่อยอดพัฒนา : มากที่สุด

1.5 ข้อสรุปการกำหนดภาพอนาคตชุมชน

- สรุปจุดเด่น : การจัดการกระบวนการทำงานเพื่อสู่เป้าหมายตำบลสุขภาวะตำบลรำแดง ได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งท้องถิ่นและชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน
- จุดที่ควรปรับปรุง : เพื่อให้เกิดการร่วมทำงานที่เข้มแข็งขึ้น ควรปรับปรุงเรื่องการเร่งสร้างงานในชุมชนเพื่อคนกลุ่มวัยทำงานกลับมามีชีวิตในท้องถิ่นเกิดมากขึ้น

2. การมีและการใช้ประโยชน์ชุดข้อมูลชุมชน

2.1 ชุดข้อมูลที่มี : ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา ทุนสังคม ข้อมูลรายชื่อและบทบาทบุคคลต้นแบบ ผู้นำ ผู้ประสาน ผู้จัดการในชุมชน ข้อมูลความสัมพันธ์ในชุมชน (ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มเครือข่าย) กิจกรรมชุมชน/ปฏิทินชุมชน (วิถีการผลิต อาชีพ และประเพณีวัฒนธรรม)

2.2 กระบวนการที่มา ดำเนินการโดย อบต.และสภาองค์กรชุมชน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โปรแกรมจัดเก็บข้อมูลขออนุญาต มีศูนย์ข้อมูลตำบลว่าแดง เป็นแหล่งจัดเก็บ

2.3 ประเมินตนเอง

- ระดับการใช้ : มาก
- ระดับการรับรู้ของประชาชน : ปานกลาง
- การต่อยอดพัฒนา : มากที่สุด

3. การมีกลุ่มแกนนำ

กลุ่มแกนนำ		องค์ประกอบกลุ่มแกนนำ
แกนนำบุคคล 1.นายอุทุม ทักขระ 2.ว่าที่ ร.ต.ศักดิ์ชัย อุไรรัตน์ 3.ส.ต.ท.พิตพงศ์ มุสิกะ 4.อ.ภิรมย์ ศรีเมือง 5.นางเสาวลักษณ์ ทักขระ 6.นายเชิดพงษ์ บุญที่สุด 7.น.ส.ดารารัตน์ ชัยมนตรี 8.นายอุเทน พันธุ์รัตน์ 9.นายสุวรรณ หวันแจ้ง 10.นท.ดำรัส จิตโสกา 11.อ.เฉลิม แก้วพุ่มช่วง 12.นางสุพิน คัลศาลา	แกนนำเป็นทีม 1.คณะทำงาน สปสช. (กองทุนสุขภาพ) 2.อบต.ว่าแดง 3.สภาองค์กรชุมชน 4.ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน 5.ชมรม อสม. 6.คณะกรรมการหมู่บ้าน 7.สภาคนรุ่นใหม่ 8.กลุ่มสภาเด็ก และเยาวชน 9.กลุ่มสตรี	แกนนำบุคคล ภาครัฐ 5 คน ภาคท้องถิ่น 18 คน ภาคประชาชน 14 คน คนรุ่นใหม่ ภาคท้องถิ่น 14 คน ภาคประชาชน 14 คน ผู้หล่อเลี้ยง/พี่เลี้ยง ภาครัฐ : มทร.ศรีวิชัย, ม.ราชภัฏสงขลา, ม.ทักษิณ, ม.อ.หาดใหญ่, ม.หาดใหญ่ ท้องถิ่น : อบต.ว่าแดง ภาคประชาชน : สกว., สสส., การเคหะแห่งชาติ

4. ความสามารถในการจัดการใช้ทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดการเงิน คน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ประเมินตนเองเบื้องต้น

- การรู้ต้นทุน คักยภาพและเป้าหมายในเชิงหลักคิดของชุมชน : มาก

- ระดับความโปร่งใสในการดำเนินการ : มาก
- ระดับการนำไปใช้ : มาก
- การต่อยอดพัฒนา : มากที่สุด

ข้อสรุป ความสามารถในการจัดการทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

- สรุปจุดเด่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มทร.ศรีวิชัย มีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างเป็นระบบ (7 ฐานการเรียนรู้ของวิถีโหนด นา ไร่ คน)
- จุดที่ควรปรับปรุง : ยังต้องใช้เวลาและทรัพยากรเพื่อปรับปรุงแหล่งเรียนรู้และเทคโนโลยีให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

5. ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงและการจัดการความสัมพันธ์เครือข่ายภายนอก มีการประเมินตนเองเบื้องต้น ดังนี้

- ปัจจัยการสนับสนุนจากภายนอก : มาก
- ศักยภาพการจัดการรองรับได้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ : ปานกลาง
- ศักยภาพการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ บทเรียน กับพื้นที่เครือข่าย/องค์กรภายนอก : มาก

ข้อสรุป

- สรุปจุดเด่น : มีการประสานงานกับคณะทำงานระดับ ตำบลที่มีศักยภาพในทุกด้านและต้องถื่นตอบสนอง สิ่งที่ชุมชนต้องการได้เป็นอย่างดี
- จุดที่ควรปรับปรุง : สร้างแกนนำบุคคลขึ้นมาเพื่อ ทดแทนแกนนำบุคคลรุ่นหลัง

4. ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชน : มีแผนพัฒนาท้องถิ่น แต่ชุมชน ใช้แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและผังชุมชน เพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ ต.คูเต่า”

วิสัยทัศน์ “คูเต่าเมืองสองวัฒนธรรม ก้าวนำภูมิปัญญา ล้ำหน้า การจัดการ แหล่งอาหารหลากหลาย พัฒนาอาชีพเสริมรายได้ ใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมรับมือภัยพิบัติ”

ยุทธศาสตร์หลักมี 5 ด้านประกอบด้วย

1. การบริหารจัดการน้ำ
2. การส่งเสริมสุขภาพ
3. การจัดการสิ่งแวดล้อม
4. การส่งเสริมและวัฒนธรรมชุมชน
5. การบริหารจัดการชุมชน

ประเมินตนเอง

- ระดับการรับรู้ของประชาชน : มาก
- ระดับการนำไปใช้ : กำลังดำเนินการ
- การต่อยอดพัฒนา : กำลังดำเนินการ

2. การใช้ประโยชน์ข้อมูล

- มีการสำรวจข้อมูลปัญหาชุมชน แกนนำชุมชน แผนที่
ทุนทางสังคมในชุมชน
- จุดเด่นของพื้นที่ ได้แก่ มีทุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
ในอนาคต (หมู่บ้านหน้ามอ น้าอยู่)
- ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ธนาคารชีวิตวัดดอน
- เพลงเรือแหลมโพธิ์
- การแข่งขันเรือพาย
- สามเหลี่ยมวัฒนธรรม (จีน, พุทธ, อิสลาม)
- มีคลอง (คลองซุด, คลองบางโหนด, คลองบางลึก,
คลองอู่ตะเภา, คลองแหวะ, คลองใหญ่, คลองท่อน
ลำโรง)
- ปัญหาที่กระทบชุมชนได้แก่ ภัยพิบัติ น้ำเสีย ความ
แตกแยกทางการเมือง

3. แกนนำชุมชน

- ท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- คณะทำงานหลักของชุมชนได้แก่

นายโสภณ ชูศรี	ประธาน
นายเสนอ ช่วยชูสกุล	เลขา
นายเริ่ม จุลนวล	กรรมการ
นายอับดุลรอเจด บิลแฮละ	กรรมการ
นายชัยวัฒน์ รัตนพงศ์	กรรมการ

นายก้าพล สองหนู	กรรมการ
นายวิรัช วรรณโร	กรรมการ
นายสุวิชัย จินดาวงศ์	ผู้ประสานงาน

4. ความสามารถในการจัดการใช้ทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
 ได้แก่ การจัดการเงิน (ธนาคารชีวิตวัดดอน) ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทรัพยากร
 ธรรมชาติ

- การรู้ต้นทุน ศักยภาพและเป้าหมายในเชิงหลักคิดของ
 ชุมชน : มาก
- ระดับความโปร่งใสในการดำเนินการ : ปานกลาง
- ระดับการนำไปใช้ : มาก
- การต่อยอดพัฒนา : น้อย

ข้อสรุป ความสามารถในการจัดการทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

- สรุปจุดเด่น : ผู้นำศาสนาทั้งพุทธและมุสลิมได้รับการ
 ยอมรับและมีผลงานมาก
- จุดที่ควรปรับปรุง : การประสานความร่วมมือของ
 ทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนา

**5. ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงและการจัดการความ
 สัมพันธ์เครือข่ายภายนอก** มีการประเมินตนเองเบื้องต้น ดังนี้

- ปัจจัยการสนับสนุนจากภายนอก : น้อย ปัจจุบันมีสภา
 องค์การชุมชนเป็นผู้ประสานงาน ได้รับการสนับสนุน
 จาก พอช. มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์
- ศักยภาพการจัดการรองรับได้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่:
 ปานกลาง
- ศักยภาพการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ บทเรียน
 กับพื้นที่เครือข่าย/องค์กรภายนอก : น้อย
- สรุปจุดเด่น : อยู่ในระหว่างการพัฒนาโลกของพื้นที่
- จุดที่ควรปรับปรุง : สร้างแกนนำบุคคลขึ้นมาเพื่อ
 ทดแทนแกนนำบุคคลรุ่นหลัง

6. กลไกและกระบวนการจัดการความรู้ แหล่งเรียนรู้

- สรุปจุดเด่น : มีแหล่งเรียนรู้สำคัญได้แก่ ธนาคารชีวิต วัดดอน
- จุดที่ควรปรับปรุง : การจัดการความรู้และการผลิตสื่อ

7. แนวทางขับเคลื่อนในปี 56-57 ภายใต้แผนพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต ต.คูเต่า

- การบริการจัดการน้ำ : โรงน้ำชุมชน น้ำใช้ น้ำเพื่อการเกษตร
- การบริหารจัดการชุมชน : สถานองค์กรชุมชนเสริมศักยภาพของบุคลากรในองค์กร ประสานเครือข่าย
- การส่งเสริมอาชีพและวัฒนธรรมชุมชน : ประมงพื้นบ้าน (กองทุน), เกษตรอินทรีย์
- การจัดการสิ่งแวดล้อม : ดูแลฐานทรัพยากร ปลูกป่าชายเลน
- การจัดการสิ่งแวดล้อม : ระวังภัยพิบัติ ศูนย์วิทยุ เสียงตามสาย จุดวัดระดับน้ำ
- การส่งเสริมสุขภาพ : กลุ่มผู้สูงอายุ (ออกกำลังกาย) โรงปุ๋ยอินทรีย์ ปลูกผักไร้สารพิษ โรงอบสมุนไพร น้ำสมุนไพร ปลูกพืชสมุนไพร

5. เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา

1. ภาพรวมการขับเคลื่อน

วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจพอเพียง ร้อยเรียง วิถีชุมชน คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ประชาสังคมสันติสุข แผนที่มืออยู่ (แผนดำเนินงานท้องถิ่น)”

- แผน 3 ปี
- แผนแม่บทชุมชน
- แผนการปฏิบัติงานประจำปี

- แผนสุขภาพตำบล
- แผนสุขภาพะ
- แผนยุทธศาสตร์
- แผนการจัดการภัยพิบัติ
- แผนการปฏิบัติงานของแต่ละกอง

จุดเด่น

- มีการบูรณาการแผนโดยใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นแผนหลักในการขับเคลื่อน

จุดที่ควรปรับปรุง

- เน้นยุทธศาสตร์ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เช่น
 1. ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประชาชนยังไม่ให้ความสำคัญ ปรับปรุงโดยการให้ความรู้ อธิบายความสำคัญ/ประโยชน์ที่ได้รับโดยให้ จนท. ในองค์กร ทำเป็นตัวอย่าง

2. ยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนให้ความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมยังไม่ครอบคลุมทุกครัวเรือน ปรับปรุงโดยยกร่างการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง
3. ยุทธศาสตร์โครงสร้างพื้นฐาน ข้อจำกัดด้านงบประมาณมีไม่เพียงพอจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างครอบคลุม

ยุทธศาสตร์พื้นฐาน ทต.ปริก (5 ด้าน)

1. โครงสร้างพื้นฐาน (w)
2. เศรษฐกิจ (ชุมชน)
3. พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพ
4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. การเมืองการบริหาร

ยุทธศาสตร์

- (w) 1. พัฒนาระบบสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ/ผังเมือง
- (w) 2. พัฒนาเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
- (S) 3. พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพ
- (S) 4. ส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี
- (S) 5. พัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรบริการสาธารณะ
- (s/w) 6. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน
- (s) 7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อการปฏิบัติงาน
- (s) 8. การจัดระเบียบชุมชน

2. การมีและใช้ประโยชน์ข้อมูลชุมชน

การได้มาซึ่งข้อมูลได้มาจากคนในชุมชน

1. กรรมการชุมชน
2. อสม.
3. ภูมิบุตรา
4. ผู้บริหาร/สท.
5. อปพร.
6. สภากลางกรชุมชน

การจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นระบบ

1. จปฐ.
2. TCNAP
3. ฐานข้อมูลสุขภาพ
4. ฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์
5. ข้อมูลทะเบียนทรัพย์สิน (ผท.4)

3. แกนนำ/คนต้นแบบ

1. นายสุรียา ยี่ขุน ผู้นำทางความคิด
2. นายอาหรี หมัดหนี ผู้นำด้านการจัดการ สวล.
3. ซากาเรีย หมัดเลียด ผู้นำด้านการจัดการ สวล.
4. นางวิลัยวรรณ เบ็ญละ และ อสม.ทุกคน
และด้านสุขภาพ
5. นายมุฮัมหมัด หินมุสา ปราชญ์ชาวบ้าน
6. นางน้อย บุญศรีจันทร์ ปราชญ์ชาวบ้าน
7. หมอวิทย์ สันหมาด ปราชญ์ชาวบ้าน
8. นางจริยา หมัดเด และสมาชิกกลุ่มเครื่องแกง
แกนนำวิสาหกิจชุมชน
9. นางสาวรุ่งอรุณ ป่านนพพา แกนนำคนรุ่นใหม่

4. ความสามารถจัดการใช้ทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

- S เทศบาลและชุมชนได้วิเคราะห์ทุนศักยภาพชุมชนร่วมกันผ่านเวทีการจัดทำแผนชุมชน
- W บางกิจกรรมเทศบาลไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชน

6. ตำบลจะโหนด อำเภोजะนะ (ตำบลจัดการสุขภาพ)

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชน

1.1 ใช้มาตรการทางสังคม

- งดเลี้ยงน้ำอัดลมในงานเลี้ยง
- ปกป้องผักสวนครัวอย่างน้อยครัวเรือนละ 3 ชนิด
- คัดแยกขยะ

จุดเด่น

1. องค์กรมีความเข้มแข็งมีความหลากหลายภาคีมาสนับสนุน
2. สามารถนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้
3. สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลของหน่วยงานในตำบลได้ตลอดเวลา
4. คณะทำงานมีความตั้งใจและเสียสละในการทำงาน
5. มีเครือข่ายภายนอกมาสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรม
6. มีศูนย์การเรียนรู้ 1 ศูนย์

จุดที่ควรปรับปรุง

1. ระบบการประชาสัมพันธ์
2. การทำงานร่วมกันแต่ละเครือข่าย และสภาต่างๆ ในตำบลให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อปรับแนวคิดใช้ชุมชนมองว่าเรื่องของสุขภาพเป็นเรื่องของทุกคน

3. ปรับฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันและครอบคลุมทุกด้าน
4. ต้องนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. ต้องหาทีมงานมามีส่วนร่วมให้มากขึ้น
6. ขาดสถานที่ในการถอดบทเรียนและการถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสม

1.2 ประเด็นหรือโครงการรองรับสิ่งที่ทำในอนาคต

- งดเลี้ยงน้ำอัดลม → ธนาคารชีวิต, ชาวปากช่อง ประสานใจฯ ปลุกฝึกสวนครัวและคัดแยกขยะ → ธนาคารขยะ, ชาวปากช่องประสานใจ ฯลฯ, ชาวปากช่องประสานใจ, ส่งเสริมพัฒนาครอบครัวต้นแบบ

เป้าหมายที่คาดหวัง

1. มาตรการทางสังคม ครอบคลุมทั้งตำบล
2. เกิดศูนย์เรียนรู้เพิ่มอย่างน้อย 1 ศูนย์เรียนรู้

7. ตำบลกระแสสินธุ์ อำเภอกระแสสินธุ์

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชน

- เครื่องมือหลักได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น ได้มาจากการทำเวทีประชาคม การพบปะกลุ่มต่างๆ วิสัยทัศน์ : กระแสสินธุ์ถิ่นน่าอยู่คู่เศรษฐกิจพอเพียง
- แผนแม่บทชุมชน (สวรส.ม.อ.) : แกนนำชุมชน อสม.
- แผนสุขภาพตำบล (สวรส.ม.อ.) : เวทีประชาคม แกนนำ อสม.
- กติกาชุมชน : เวทีประชาคม
- มาตรการทางสังคม : เวทีประชาคม (ไม่เลี้ยงน้ำหวาน เลี้ยงน้ำสมุนไพร, ไม่ใส่ข้าวร้อนในถุงพลาสติก)

2. การมีและใช้ประโยชน์ข้อมูลชุมชน

- ข้อมูลพื้นฐาน : พัฒนาชุมชนสำรวจ
- ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อม : ที่องถิ่น, รพ.สต., พช., กศน., เกษตร., วัฒนธรรม, รร.
- ข้อมูลรายชื่อ : รร.
- ความสัมพันธ์ในชุมชน : ทำงานร่วมกัน
- กิจกรรม : ผู้สูงอายุสวดมนต์ทุกวันพระ (ทุ่งยาง), ลอยแพ, ลากพระ, วันกัตัญญ
- การเงินการคลังชุมชน : กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ กองทุนสัจจะวันละบาท + กองทุนหมู่บ้าน = กองทุนเรียนดี, กองทุนแม่ของแผ่นดิน
- ประเด็นเรื่องเด่น : วัฒนธรรมลอยแพ, ฝึกปลอดภัยพิช, หมอสมุนไพร, จักรสาน
- ข้อมูลปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ : อาหาร, สิ่งแวดล้อม, กลิ่น, จราจร ไม่สวมหมวกกันน็อค
- ปัญหาในชุมชน : ยาเสพติด, ขยะ, เด็กและเยาวชน, หนี้สิน รายได้น้อย, เลี้ยงสัตว์ไม่มีพื้นที่เลี้ยงแบบปล่อย
- กลุ่มที่ต้องการช่วยเหลือ : เด็ก เยาวชน, สุขภาพผู้สูงอายุ, อาชีพผู้พิการ

3. กลุ่มแกนนำ

- บุคคลถิ่น : ภาครัฐ (รร., รพ.สต., เทศบาล, เกษตร, ดำรวจ) ที่องถิ่น (เทศบาล) ประชาชน (สภาองค์กรชุมชน, อสม., ชมรม, ผู้สูงอายุ, กรรมการหมู่บ้าน)
- ทีม : อส., อปพร.
- คนรุ่นใหม่ : รติยา, น้องปุ่น (ยาเสพติด) อัมพร, บุญชู (ออกกำลังกาย)
- พี่เลี้ยง : ผอ.รร.โตนดด้วน, ทุ่งนุ้ย, ผอ.รพ.สต., ผู้นำที่องถิ่น

4. ประเด็นหลักที่จะดำเนินการต่อไป : เกษตรอินทรีย์และอาหาร

เพื่อสุขภาพ และการจัดการขยะ

8. ตำบลพิจิตร อำเภอหนองม่อม

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชนโดยใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็น
แผนหลัก

วิสัยทัศน์ : ตำบลสวัสดิการ สืบสานภูมิปัญญา พัฒนาป่าต้นน้ำ
เกษตรกรรมยั่งยืน พลิกฟื้นวิถีชีวิตพอเพียง

กิจกรรมเด่น

1. อุดหนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน ลี้จจะวันละบาท 100%
 2. สมทบกองทุน สปสช. 100%
 3. อุดหนุนกองทุนกลางพัฒนาหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน
 4. อุดหนุนศูนย์ส่งเสริมกระจายทรัพยากรประจำหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน
- นอกจากนี้ยังมีแผนสุขภาพตำบล ได้มาจากภาคประชาชน ผู้แทน
กลุ่ม (ประชาชนรับรู้น้อย) องค์กร กิจกรรมที่สำคัญ

1. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการ
2. โครงการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก
3. โครงการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโรค
เบาหวาน ความดัน
4. เกิด ทสม. / ชมรมผู้สูงอายุ / ชมรม อสม. / ชมรมคนพิการ
และธรรมนูญกองทุนกลาง 2554 ประชาคมตำบลโดยจัดเวที
สมัชชาสุขภาพตำบล กิจกรรมที่สำคัญ

1. จัดสวัสดิการทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิด จนตาย
2. ช่วยเหลืองานศพละ 2,000 บาท
3. เปิดบัญชีทหารกแรกเกิด
4. ช่วยเหลือผู้ประสบภัย

การทำติกาชุมชนผ่านธรรมนูญกองทุนกลาง (กิจกรรมนี้ประชาชน
รับรู้มาก)

1. ทุกหมู่บ้านมีกติกาชุมชน
2. จัดบุฟเฟ่ต์ในงานศพทุกหมู่บ้าน

3. กลุ่มแกนนำ

1. อสม.(นางเตือนใจ พรหมประถม, นางมณีรัตน์ บุญเต็ม)
2. ชมรมคนพิการ (นายคล่อง)
3. ชมรมผู้สูงอายุ (นายผล จันชูโต)
4. ธรรมบุญกองทุนกลาง (นายอนันต์ แก้วชนะ พี่เลี้ยง
ทสม.จังหวัด (นายสรรเสริญ บุญศรีรัตน์))
5. คณะกรรมการหมู่บ้าน ม.1-ม.6
6. กองทุนหมู่บ้าน
7. ศูนย์พัฒนาครอบครัว (นางกมลพรรณ บุญศรีรัตน์)
8. กองทุนแม่ของแผ่นดิน (นางกมลพรรณ บุญศรีรัตน์)
9. กองทุนหมู่บ้าน ม.1-ม.6
- 10.กลุ่มน้ำยาง
- 11.กลุ่มปุ๋ย
- 12.กลุ่มอาชีพ

13. ศูนย์สาธิตการตลาด ม.1, 3, 6
14. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (นายอนันต์ ม.3,
นายสรรเสริญ ม.1, นายสุจิตร์ ม.4)
15. สัจจะลดรายจ่าย (นายสรรเสริญ บุญศรีรัตน์)
16. กลุ่มฌาปนกิจ (ผู้ใหญ่บ้าน)

จุดเด่น : มีกลุ่ม องค์กรมากมาย

สิ่งที่ต้องปรับปรุง : การรวบรวม จัดทำฐานข้อมูลทุกด้าน (กลุ่ม/
บุคคล)

4. การมีกลไกกระบวนการจัดการความรู้ / การเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้

1. กองทุนแม่ (มีคนมาดูงานมาก)
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ม.1 (มีคนมาดูงานมาก)
3. กลุ่มน้ำยาง (มีคนมาดูงานมาก)
4. ชมรมผู้สูงอายุ
5. กศน.ตำบลพิจิตร
6. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี
7. วัดส่งเสริมสุขภาพ วัดเนินพิจิตร ม.1

จุดเด่น : มีแหล่งเรียนรู้หลากหลาย

การปรับปรุงแก้ไข : ควรมีการจัดทำข้อมูล การถอดบทเรียน
ปรับปรุงสถานที่ พัฒนาศักยภาพวิทยากร

9. ตำบลทำหิน อำเภอสิงหนคร

1. วิสัยทัศน์ชุมชนทำหิน

คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี สืบสานวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิม ส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2 การมองภาพอนาคตชุมชน

2.1 ใช้เครื่องมือหลักได้แก่ แผนแม่บทชุมชน

กระบวนการและวิธีการได้มา : การรวมกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกองค์กร เช่น รพ.สต. อบต. โรงเรียน เกษตร อสม. กศน. พช. แกนนำท้องถิ่น แกนนำท้องที่ แกนนำเยาวชน มีการรวมกลุ่ม ดำรวจข้อมูล ร่วมสังเคราะห์ จัดทำแผน นำแผนที่ได้ไปบูรณาการกับแผนพัฒนาท้องถิ่นของ อบต.

โครงการสำคัญ

- การฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม วัฒนธรรม ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึก
- โครงสร้างพื้นฐาน คลอง คู การฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ฟื้นฟูการเกษตร การทำนาใช้ปุ๋ยชีวภาพ

ประเมินตนเองการมองภาพอนาคตชุมชนโดยแผนแม่บทชุมชน

- การรับรู้ข้อมูลของชุมชน : มากที่สุด
- การนำข้อมูลไปใช้ : มากที่สุด
- การต่อยอดพัฒนา : มากที่สุด
- การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น : มาก

2.2 แผนพัฒนาท้องถิ่น มีกระบวนการนำแผนแม่บทชุมชนมาใช้ มีการหาข้อมูลเพิ่มเติม จัดเวทีประชาคมในแต่ละปี นำมาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นที่มีการบูรณาการทุกภาคส่วน เช่น อบต. สภาองค์กรชุมชน รพ.สต. โรงเรียน กศน. ประมง ปศุสัตว์ เกษตร พัฒนาชุมชน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกับแผนแม่บทชุมชน

ประเมินตนเองการมองภาพอนาคตชุมชนโดยแผนพัฒนาท้องถิ่น

- การรับรู้ข้อมูลของชุมชน : มากที่สุด
- การนำข้อมูลไปใช้ : มากที่สุด

2.3 นอกจากนั้นมีการมองภาพอนาคตชุมชนโดยทุกหมู่บ้านจะมีแผนแม่บท และมีการทำแผนประเด็น คือ แผนเกษตร แผนภัยพิบัติ แผนการท่องเที่ยว แผนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย และมีการทำกติกาของ

ชุมชน กฎของประมง (ห้ามจับปลาในเขตที่กำหนด) กฎการเลี้ยงสัตว์ (ห้าม สัตว์เลี้ยงไปอยู่ที่ของผู้อื่น) มีการทำแผนสุขภาพ โดยมี อบต.ทำงานร่วมกับ อสม. และ รพ.สต.

2.4 ข้อเสนอการมองภาพอนาคตชุมชน

สรุปจุดเด่น : เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เกิด ประเด็นเด่นคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

จุดที่ควรปรับปรุง : การพัฒนาศักยภาพแกนนำ ท้องที่ ท้องถิ่นให้มีความรู้มากขึ้น พัฒนาการสื่อสารภายในชุมชน

3. การมีและการใช้ประโยชน์ข้อมูลชุมชน : มีข้อมูลชุดเดียวกัน ระหว่างสภาองค์กรชุมชนและ อบต.

4. ความสัมพันธ์ในชุมชน (ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม เครือข่าย) ยังไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน

5. กิจกรรมชุมชน / ปฏิทินชุมชน (วิธีการผลิต อาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม)

มีการจัดประเพณีชักพระ (ทำบุญขวัญข้าว) รับเทียนดา สารท เดือนสิบ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่(ผู้สูงอายุ)

วิธีการผลิต : วิถีไหนต (ทำน้ำตาลโตนด) วิถีนา (ทำนาข้าวภาพ) วิถีเล (การทำแนวอนุรักษ์)

6. สรุปจุดเด่นของตำบล : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการภัยพิบัติมีการประสานความร่วมมือ หาวิธีการป้องกัน การซ่อม ที่อยู่อาศัย

7. จุดที่ควรปรับปรุง : ในด้านการท่องเที่ยวได้แก่ การพัฒนาการ สื่อสาร อบรมมัคคุเทศก์ ป้ายบอกทาง ของที่ระลึก แผนการตลาด ศูนย์ เรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ หลากหลาย

8. แขนงนำ

แขนงนำ	แขนงนำ
<p>ภาครัฐ : อ.มนตรี ดิสวัสดิ์ / อ.ประไพ สุขมี / นางสมใจ เขมากรณ์</p> <p>ภาคท้องถิ่น / ท้องที่ : นายก อบต. / นายสว่าง อากาศพร้อม / กำนัน / นางละออง ทองอ่อน / นายบุญช่วย บุญพันธ์ / นายธวัชชัย รุ่งกลิ่น / นายเอกวิทย์ บุญช่วย / นายสมนึก คำน้อย / นายสมเพียร ชูแก้ว / นายพร ชัย ล่งเซ่ง / นางละมัย ช่วยชม / นางสุภากร สุภาเซ / นายสมคิด ทองคำ / นายสุรเชษฐ ช่วยแก้ว / นายกฤตพร เพชรศรีวัฒน์</p> <p>ภาคประชาชน : นางพูนทรัพย์ ศรีชู / นางประไพ มากชูชิต / นางกมลวรรณ โจจวรรณละ / นางสมบุรณ์ ขวัญแก้ว / นางประสรรม จำพริก / นายสนิท คงมี / นายอุทัย นवलสุวรรณ / นายป้อม เพชรศรีสิงห์ / นางชอบ ทิวประดม / นางละมุน ศรีสุกใส / นางอำไพ บุญพันธ์ / นางแพ็ก พักทอง / นายธเชน บุญช่วย ฯลฯ</p>	<p>คนรุ่นใหม่ : นางเบญจวรรณ ศรีสุวรรณ / นางโสภา จันทร์ทอง / น.ส.จารุเนตร ศรีชู</p> <p>พี่เลี้ยง : นางพิชชา แก้วขาว (ภาคประชาชน) นายชูศักดิ์ บริสุทธิ์ (ประมง) นายสว่าง อากาศพร้อม (ท้องถิ่น) แกนปฏิบัติการ</p> <p>ภาครัฐ : น.ส.บุศรา แก้วมณี</p> <p>ภาคท้องถิ่น : นายสว่าง อากาศพร้อม</p> <p>ภาคประชาชน : นางพูนทรัพย์ ศรีชู</p>

สรุปจุดเด่น : แขนงนำประสานเชื่อมโยงงบประมาณ สร้างเครือข่าย
 ภายนอก

จุดที่ควรปรับปรุง : แขนงนำมีจำนวนน้อย ต้องสร้างแกนนำเพิ่ม

9. ความสามารถจัดการใช้ทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

จุดเด่น : พื้นภูมิปัญญา วิถีไหนด พื้นภูมิปัญญาในการจักสาน
 พื้นหนังตะลุง เพลงบอก ชักพระ รั้วเทียมดา วิถีไหนดเอาใบตาลมาจักสาน
 น้ำตาลโตนดมาแปรรูปเป็นน้ำผึ้งผง น้ำผึ้งแว่น ทำสุราพื้นบ้าน วิถีนา ทำข้าว
 พื้นเมือง ทำนาชีวภาพ วิถีประมง ทำแปปลา ธนาคารใช้กุ้ง

จุดที่ควรปรับปรุง : การหาคนรุ่นใหม่

10. ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงและจัดการความสัมพันธ์เครือข่าย ภายนอก

เครือข่ายสำคัญ : เครือข่ายลุ่มน้ำ /
เครือข่ายท่องเที่ยว / รพ.สต. / อบต. /
สกว. / ม.ทักษิณ / อบจ. / ม.อ. / วิทยาลัย
ภูมิปัญญา / มทร.ศรีวิชัย / พอช. / สสส.
/ WB / MRC / เครือข่าย อสม. / มูลนิธิ
ชุมชนไทย / มูลนิธิรักษ์ไทย / UNDP /
ชลประทาน / กรมเจ้าท่า / ไทยเข้มแข็ง /
ภาคเอกชน / สพก. / กลุ่มอาชีพเจ้าพะไค้ะ
สรุปจุดเด่น : ได้รับการยอมรับจาก

เครือข่าย มีข้อมูล มีทิศทาง
ได้รับการสนับสนุนทุกเป้า
หมาย

จุดที่ควรปรับปรุง :
ศูนย์เรียนรู้มีน้อย (สถานที่
ที่ไม่เหมาะสม) การพัฒนา
รูปแบบของผลิตภัณฑ์ชุมชน
โฮมสเตย์ การพัฒนาคนเป็น
วิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้
ศูนย์เรียนรู้ที่มี : ศูนย์
เรียนรู้วิถีไหนดนาเล ศูนย์
เศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้ที่มีผู้มาเรียนรู้มากที่สุด : ศูนย์เรียนรู้วิถีไหนดนาเล
(สบู่ น้ำมะม่วง น้ำตาลโตนด น้ำตาลสเตอไรส์)

11. Time Line

ปี	สิ่งที่เกิด	ผลที่เกิด
2541	เริ่มกลุ่มดอกไม้จันทร์ โดยกลุ่มสตรี 22 คน	มีรายได้เสริม มีทักษะการบริหารจัดการ
2542-2546	มีเวทีทำแผนชีวิตชุมชนคนทำหิน เชื่อมโยงและยกระดับกิจกรรมกลุ่ม พื้นฟูทะเลสาบและสิ่งแวดล้อม ออกกฐน้อบั้งค์บ เปิดรับผู้ศึกษาดูงาน	ได้แกนนำร่วมทำงานที่หลากหลาย ได้แผนชีวิตชุมชน ชาวบ้านหันมาสนใจวิถีดั้งเดิม / เกิดความหวงแหนทรัพยากรท้องถิ่น มีระเบียบข้อบั้งค์บกลุ่ม / เริ่มมีแหล่งเรียนรู้
2547	จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับผู้มาศึกษาดูงาน	มีอาชีพมั่นคง / มีรายได้แน่นอน ไม่ละทิ้งถิ่นฐาน การประสานงานสะดวกขึ้น จัดเก็บข้อมูลเป็นระบบ
2548-2550	ออกแสดงผลงานนอกสถานที่ อนุรักษ์และดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	เกิดเครือข่ายพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบ
2551	เปิดบริการ Home Stay	มีผู้มาดูงานมากขึ้น / มีรายได้เพิ่มขึ้น
2552-2556	พัฒนาแหล่งเรียนรู้ แก้ไขปรับปรุงระเบียบข้อบั้งค์บกลุ่ม พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ (วิจัย) พัฒนาโฮมสเตย์ เข้าร่วมเครือข่าย พศส. 23 กล่อ เข้าร่วมเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ	สื่อทีวี นสพ.มาทำรายการ มีระเบียบข้อบั้งค์บใหม่ (2553) มีผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ หลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนกล่อ จัดทำกองทุนภัยพิบัติ / กองทุนที่อยู่อาศัย

ประเด็นหลักที่ทำต่อ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ปรับปรุงโฮมสเตย์ / พัฒนาแกนนำวิทยากร)

ธรรมนุญสุภาพะทำข้าม ขับเคลื่อนพลังบวกท้องถิ่น+ท้องถิ่น

นับเป็นอีกวาระหนึ่งที่นายสินธพ อินทร์ดีน นายกองดีการบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้เชิญประชุม คณะทำงานโครงการพัฒนาสุขภาวะตำบลแบบมีส่วนร่วม “ธรรมนุญสุภาพะชุมชนตำบลทำข้าม” ที่ผ่านเวทีประชาพิจารณ์จากประชาชนมาแล้ว การนัดพบ ณ ห้องประชุม อบต.วันนั้นเพื่อสรุปผล และเตรียมประกาศใช้

นิธิ พันธุ์มณี ปลัด อบต.ทำข้าม เล่าความเป็นมาของธรรมนุญสุภาพะชุมชนตำบลทำข้ามว่า มีความผูกโยงกับหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

จุดเริ่ม...ธรรมนุญบ้านสามคลอง

ความหมายของธรรมนุญ มีผู้ให้นิยามไว้หลากหลาย เช่น เป็นทุน/เครื่องมือ/กลไกของภาคประชาชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งเกิดสุขภาวะ หรือมองว่าเป็นกระบวนการประชาธิปไตย และสร้างนโยบายสาธารณะ

ทั้งนี้ธรรมนูญสุขภาพไม่ใช่กฎหมาย จึงไม่เน้นใช้อำนาจในการบังคับ
สั่งการ หากเน้นข้อตกลงร่วม แล้วทุกคนพร้อมทำตาม บ้างก็บอกว่าเป็น
กฎ กติกา ข้อกำหนด สัญญาประชาคม เป็นพันธะสัญญาร่วมกัน
ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ทุกคนรับรู้ มีข้อตกลงร่วมกัน แสดงออกซึ่งความรัก
ความเชื่อ นำภูมิปัญญามาใช้ นำไปสู่การปฏิบัติอย่างหลากหลาย เพื่อสร้าง
ความมั่นคงในด้านต่างๆ ของชุมชน (ทรัพยากร สุขภาพ อาหาร ฯลฯ)

เป้าหมายธรรมนูญ ตามแนวทางดังกล่าว เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ
ลดปัญหา สอดคล้องกับวิถีชุมชน ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ มีสันติภาวะ
และมีฐานจารีตประเพณี มีคุณธรรม จริยธรรมกำกับ หรือเป็นสิ่งที่ใช้ในการ
ดำรงชีวิต เขียนแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน สามารถนำไปขยาย
ผลได้ ทั้งนี้มีทั้งหมด ก็ข้อ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ มีเนื้อหาเปิดกว้าง หลากหลาย

บ้านคลองจิกหมู่ที่ 2 เป็นหมู่บ้านแรกของตำบลท่าข้ามที่เริ่มใช้
กระบวนการธรรมนูญชุมชน เนื่องจากว่าบ้านคลองจิกเชื่อมกับหมู่บ้าน
อื่นด้วยคลอง 3 สายคือ คลองจิก คลองกง คลองห้อย เลยใช้คำว่าธรรมนูญ

บ้านสามคลอง มองอีกมุมใช่แค่สถาปัตยกรรมแต่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับชุมชนอื่นในอนาคตอีกด้วย

บ้านคลองจิกนั้น มีกติกาสงครามชุมชนอันเกิดมาจากนโยบายของกรมการปกครองต้องการขับเคลื่อนหมู่บ้านผ่านคณะกรรมการหมู่บ้านให้ดูแลตนเองได้ ฟังตนเองได้ ช่วยเหลือกันเอง มีความสามัคคี

“ตอนนั้นมีการประกวดกติกาหมู่บ้าน ก็ได้บางอย่างมาเช่นการห้ามยิงปืน ห้ามจับสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ อะไรอย่างนั้น ทางเรามีส่วนเข้าไปช่วยคลองจิกหมู่ 2 จนได้รางวัล พอคิดมาทำธรรมนูญบ้านสามคลองต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน เพราะ อบต.ก็ทำไม่ได้ ผู้ใหญ่บ้านก็ทำไม่ได้ ถ้าชาวบ้านไม่ร่วมมือ เกิดการพูดคุย และคนที่มาคุยมาช่วยกันคือกรรมการหมู่บ้าน ครั้นจังหวัดมีการประกวดกฎหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ธรรมนูญบ้านสามคลองได้รางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด”

ปลัดนิธิเล่าว่า การเกิดเรื่องนี้ขึ้นมา ในมุมหนึ่งเท่ากับทำทนาย อบต. ทำข้ามในฐานะที่เป็นศูนย์เรียนรู้การจัดการสุขภาวะ ที่มีเครือข่ายท้องถิ่นอื่นๆ มาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เลยมีเดียว “ทำข้ามโมเดล เป็นตัวแบบ 11 แหล่งเรียนรู้ใน 8 ระบบ มีคนจากที่ต่างๆ มาดูเราเยอะ เราก็คุยเล่นๆ ว่า มีคนอื่นมาดูเราแต่เราเคยดูตัวเองหรือไม่ เคยบอกคนอื่นว่าปลูกผักกินเอง พอมาดูในบ้านเรากลับมาว่าปลูกผักบ้างหรือเปล่า ปลูกเท่าไร ก็พบว่านิดเดียว ก็เลยเป็นที่มาเราเองต้องทำแบบขยายผลภาพรวมทั้งตำบล ก็ต้องหาวิธีการ”

เครื่องมือที่ผู้เกี่ยวข้องคิดถึงคือธรรมนูญตำบล ก่อนนั้นสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) มาชวนตำบลทำข้ามดำเนินการเรื่องนี้มานาน แต่แนวคิด อบต.ทำข้ามเห็นว่าถ้าจะทำต้องมีต้นแบบ และแกนนำ “ท่านนายก อบต.หรือว่าน่าจะใช้หมู่ 2 เป็นตัวแบบเพราะเขาพร้อมทำกันมาแล้ว มีกติกาหมู่บ้านอยู่แล้ว”

ภาพรวมธรรมนูญบ้านสามคลอง เนื้อหาหลักส่วนมากสืบเนื่องจากกติกาหมู่บ้าน เกี่ยวข้องกับกฎหมายอาญา ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยหากมีคนฝ่าฝืนในเรื่องต่างๆ จะมีโทษปรับตามกำหนด จากกฎระเบียบ กติกาชุมชน 14 ข้อ เมื่อมาเป็นธรรมนูญบ้านสามคลอง นอกจาก

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้เสนอให้เพิ่มประเด็นเศรษฐกิจ การศึกษา สิ่งแวดล้อม และเยาวชน ให้คลุมขยายวงกว้างออกไปอีกเป็น 38 ข้อ

“ก่อนนั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำอยู่ครับ เมื่อชาวบ้านเห็นด้วยแล้ว เราบอกว่าควรตั้งกรรมการขึ้นมาทำงาน” ปลัดนิธิเล่า บังเอิญว่าช่วงนั้นมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยทักษิณลงมาฝึกงาน จึงมอบหมายนักศึกษา ลงไปชวนคุยกับชุมชนว่าจะทำธรรมนูญเพื่อให้เกิดสุขภาวะในหมู่ 2 อย่างไร อดต. ลงไปจับเคลื่อนร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน ผ่านกระบวนการ ของคุ้มบ้าน (หย่อมบ้าน) คุยกันจนตกผลึกได้ข้อมูลมาชุดหนึ่ง กรรมการ หมู่บ้านเป็นคนกลั่นกรองข้อมูล

“อย่างมีข้อหนึ่งในธรรมนูญที่บอกว่าคนในคลองจิกต้องทำบัญชี ทุกครัวเรือน เราก็ถามว่าเป็นอย่างไร เขาก็บอกว่าทำอยู่แล้ว, ข้อที่ว่าปลูก ผักกินเอง 5 ชนิด เขาก็บอกว่าปลูกกิน 5 ชนิดอยู่แล้ว, ข้อที่บอกว่า ทุกคนต้องสังกัดสถาบันการเงินออมทรัพย์ เขาก็บอกว่าทำอยู่แล้ว ส่วนข้อ ที่บอกว่าให้ทุกคนน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักใน การดำเนินชีวิต เขาก็บอกว่ามีการประหยัด ออมอยู่แล้ว.. นี่เป็นตัวอย่าง”

สรุปสาระสำคัญของออกมาเป็น 5 หมวดให้ชาวคลองจิกพิจารณาอีก รอบหนึ่ง คล้ายประชาพิจารณ์ หลังจากนั้นมากำหนดหน้าปกของธรรมนูญ รูปแบบของพิธีเปิดการประกาศใช้ธรรมนูญ ชาวบ้านมีส่วนคิดกันเอง ถึงการ ประกาศใช้จริงมีการจัดพิธีทางสงฆ์ และให้นายอำเภอมามอบธรรมนูญบ้าน สามคลองในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระเจ้าอยู่หัว 5 ธันวาคม 2555

“อีกไม่กี่เดือนนี้เราจะเข้าไปประเมินธรรมนูญบ้านสามคลอง อย่าง ที่บอกว่าปลูกผักกินเอง 5 อย่างปลูกจริงหรือเปล่า ก็จะลงไปสุ่มตรวจใน ครัวเรือน หากทำก็ถือว่าผ่าน แต่ถ้าไม่ครบจะได้มาหาวิธีการว่าจะทำอย่างไร ต่อไป บ้านที่ทำบัญชีครัวเรือนแม้มีครบแล้ว แต่ไปดูว่าทำบ้างไม่ทำบ้างจะ ทำให้สมบูรณ์แบบอย่างไร”

ทุกวันนี้ ธรรมนูญสามคลองยังเดินต่อ แต่เขาก็ยังมีธรรมนูญระดับ ตำบลเพิ่มมาอีกด้วย

ฯจากผลสู่กระบวนการท่ามกลางข้าม

ความสำเร็จจากธรรมนูญบ้านสามคลอง ภาพที่ชาวบ้านปลูกผักเอาไว้กินเอง ได้ประหยัด ได้สุขภาพดีขึ้น ทำให้เห็นจิ๊กซอว์ว่าถ้าคนทั้งตำบลทำก็จะขยายผลดีขึ้น

“ตัวแบบ รูปแบบ วิธีการ จากหมู่ 2 เราก็มาคุยกันต่อในระดับที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นหัวใจในการขับเคลื่อน ผมชวนเรื่องนี้คุยในที่ประชุมหลายรอบ ใหม่ๆ บางคนไม่เห็นด้วย บ้างก็ว่าทำไม่ได้ด้วยเหตุต่างๆ”

ปลัดนิธิเล่า แต่เมื่อหลายครั้งเข้าผู้นำท้องถิ่นเริ่มคล้อยตาม เพราะเขาอธิบายว่า ทำได้หรือไม่ได้ค่อยว่ากัน แต่ควรกำหนดกติกาเอาไว้ก่อน และที่สำคัญไม่ได้หมายความว่าต้องทำพร้อมกันทุกข้อจนสมบูรณ์แบบในคราวเดียว หากมีความยากลำบากเชิงปฏิบัติ อาจลองทำสักหมวดใดหมวดหนึ่งไปก่อน เพื่อดูผลว่าจะเป็นอย่างไร

“พอให้แนวทางอย่างนั้น เขาก็บอกว่าน่าจะเป็นไปได้”

มีการเชิญปลัดอำเภอซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของกำนันผู้ใหญ่บ้านมาร่วมในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่ อบต.ที่เป็นตัวนำตามไปชี้แจงเรื่องนี้หลายครั้ง จนสุดท้ายสามารถขึ้นร่างธรรมนูญสุขภาวะท่าข้ามตามแบบธรรมนูญบ้านสามคลอง

เริ่มต้นด้วยการตั้งคณะทำงานแบ่งฝ่ายๆ เช่น ฝ่ายเก็บข้อมูล ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายยกร่าง ฝ่ายประเมิน เป็นต้น แต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้านเป็นคนเก็บข้อมูล โดยเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลระยะแรกยึดแบบธรรมนูญบ้านสามคลอง

“เราก็ใช้วิธีชวนคุยกับชาวบ้านก่อนมาสรุป ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมองว่าการสรุปจากข้อมูลแบบนั้นค่อนข้างยาก เพราะไม่มีเอกสาร ทางเราอบต. ก็คิดว่าน่าจะทำแบบสอบถามราว 60-70 ข้อ เปิดช่องให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม”

อบต. ทำหน้าที่ออกแบบสอบถามผ่านเวทีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แล้ว แจกเอกสารดังกล่าวลงทั้ง 8 หมู่บ้านรวมประมาณ 1,800 ชุด ได้รับตอบ กลับมาราว 50% หลังจากนั้นมีการสรุปจากแบบสอบถามทั้งหมด เอาคณะทำงานยกร่างมาดู ปรับถ้อยคำ โดยมีทีมอาจารย์จากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มาช่วยอีกแรง

เนื้อหาสาระที่พอเห็นเป็นร่าง ทางคณะทำงานพาข้อมูลกลับไปยัง ชุมชนอีกครั้ง เป็นระยะที่ชาวบ้านเริ่มจะเห็นด้วยมากขึ้น ขณะเดียวกับที่มี การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน

“เราทำเวทีประชาพิจารณ์ ซึ่ง 2 รอบ หมู่ 1-4 และอีกรอบหนึ่ง สำหรับคนหมู่ 5-8” ขั้นตอนการประชาพิจารณ์ทั้ง 2 เวที มีการจัดผู้เข้าร่วม ออกเป็น 5 กลุ่ม แบบคณะหมู่บ้าน เปิดโอกาสวิพากษ์วิจารณ์แต่ละประเด็น ได้เต็มที่ ขณะที่จัดตั้งคนอีกชุดหนึ่งตามเก็บข้อมูลกลุ่มอย่างละเอียด

สุดท้ายร่างที่กรรมการคณะทำงานกลางยกได้ 40 ข้อแบ่งออกเป็น 5 หมวด ประกอบด้วย

- หมวดที่ 1 ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- หมวดที่ 2 ด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชน
- หมวดที่ 3 ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
- หมวดที่ 4 ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- หมวดที่ 5 ด้านสังคม

“การนัดประชุมนี้ ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่คณะกรรมาธิการฯ จะมากุญ เพื่อปรับแก้คำ กำหนดการพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่ม และทำพิธีประกาศใช้ อย่างวันการประกาศใช้คงหารูปแบบอยู่แต่ที่คุยนอกรอบจะใช้รูปแบบของการบันทึกข้อตกลง คือจะเอากำหนด ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ทั้ง 8 หมู่บ้าน นายก อบต. และตัวแทน สช. มาร่วมลงนาม”

เขาเล่าว่าแม้จะมี 5 หมวดหลัก แต่ยังคงกำหนดข้อความในหมวดที่ 6 เพิ่มมาอีก เรื่องของการนำธรรมนูญไปสู่การปฏิบัติ ที่ว่าด้วยเรื่องของคณะทำงานหลังจากการประกาศใช้ธรรมนูญ ทำแผนปฏิบัติการว่าในแต่ละหมวดแต่ละข้อว่าจะขับเคลื่อนไปสู่รูป

ธรรมอย่างไร จะทำการประเมินกันอย่างไร จะเปิดโอกาสให้ชุมชน แก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไร

“อย่างหมวดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีอยู่ข้อหนึ่งห้ามปลูกพืชกระท่อม ขณะที่ตอนนี้ทางรัฐกำลังพิจารณาว่าจะยกกระท่อมออกจากบัญชียาเสพติดหรือไม่ สักกระยะหนึ่งจึงอาจต้องปรับให้สอดคล้องกับกฎหมาย”

เมื่อประกาศใช้แล้ว เนื้อหาสาระสำคัญทั้งหลายจึงฝากความหวังกับหมวดที่ 6 การนำธรรมนูญไปสู่การปฏิบัติ อันเป็นรูปธรรมจริงแท้ของ

ธรรมนูญที่ไม่ได้แค่คำประกาศ หรือเพียงถ้อยคำในกระดาษ

ปลัดนิธิมองว่า ในอนาคตเมื่อจัดตั้งศูนย์ประสานงานธรรมนูญจะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ โดยตั้งคณะกรรมการทำงานภายในหนึ่งปี มีหน้าที่ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ มีทีมงาน มีเจ้าภาพแต่ละหมวดไปจัดทำแผนปฏิบัติการ เน้นการจัดผู้รับผิดชอบชุดใหญ่ก่อนลงลึกระดับหมู่บ้านอีกระดับหนึ่ง ซึ่งผู้รับผิดชอบแต่ละหมวดต้องไปหาทีมงานอย่างจริงจัง อย่างเช่นหมวดเศรษฐกิจกรณิการปลูกผักต้องหาแนวทางให้ครัวเรือนได้มีการปลูกผัก 5 ชนิดได้อย่างไร พร้อมแนวทางปฏิบัติ การประเมิน ระบบรายงานผล

“ระบบศูนย์ประสานงาน เท่าที่ออกแบบเบื้องต้นจะมีระบบคณะกรรมการ ระบบการจัดทำแผน ระบบการประชาสัมพันธ์ และระบบการประเมินเป็นหลัก การประเมินทำหลังธรรมนูญประกาศใช้ไปแล้ว 2 ปี เน้นลงรายละเอียด อย่างเช่น ธรรมนูญหมวดที่ 2 ข้อ 15 ครัวเรือนมีการปลูกพืชผักอินทรีย์เอาไว้รับประทานเอง 5 อย่าง จะมีการลงไปตรวจเช็คของแต่ละครัวเรือนปลูกได้ครบหรือไม่ หรือหมวดเดียวกันข้อ 17 ประชาชนมีสวัสดิการในตำบลโดยเป็นสมาชิกสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท จะตามไปดูว่ามีจริงหรือไม่”

“นับว่าในขั้นตอนการประเมินผลจะสำคัญ ไม่เช่นนั้นธรรมนูญนี้ก็จะเป็นแค่ประกาศเฉยๆ ตำบลท่าข้ามของเรา ระบบติดตามค่อนข้างดี เราบอกทีมงานทุกครั้งว่าทำอะไรต้องการความยั่งยืนไม่ใช่พอทำกิจกรรมเสร็จจบปั๊บหาย..”

เขาวางใจอย่างไรก็ตาม คงไม่สามารถดำเนินการครบ 40 ข้อในครั้งเดียว “เราคงเลือกทำเข้มข้นในหมวดที่ง่ายในการรณรงค์และช่วยกันก่อน อย่างหมวดการรักษาความปลอดภัย ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านดำเนินการเลย เพราะเป็นชีวิตประจำของผู้คนอยู่แล้ว ในด้านเศรษฐกิจเราอาจประเมินดูว่าทำได้จริงหรือเปล่าตามที่ให้แนวทาง เพราะถ้าประเมินทุกหมวดมันหนักไป”

ตามที่กล่าวข้างต้นว่า คำว่าธรรมนูญสุภาพะ มักเป็นข้อตกลงร่วมแต่มีพลัง

“มีคำถามเหมือนกันว่าอยากให้ชาวบ้านทำอะไร ทำไม่ไม่ออกข้อบัญญัติ อบต.ให้ทำเสียเลย ผมว่าอุปนิสัยคนไทยไม่ชอบการบังคับ แม้แต่ในรัฐธรรมนูญนี้ก็เหมือนกัน ตอนแรกนี้เขียนห้ามหมดเลย ผมบอกแล้วว่าการใช้ถ้อยคำพวกนี้ต้องระวัง ระหว่างห้ามกับขอความร่วมมือ อย่างหลังจะได้รับความร่วมมือมากกว่า”

ปลัดนิธิตั้งข้อสังเกตว่า สภาพบังคับของธรรมนูญทำข้าม พลิกดูจะพบว่ามีเพียงหมวด 1 เท่านั้นที่มีสภาพค่อนข้างบังคับ โดยกำหนดค่าปรับ เช่น หมวดที่ 1 ข้อที่ 1 ระบุว่าคณะกรรมการหมู่บ้านต้องเข้าร่วมประชุมประจำเดือน หากไม่เข้าร่วมประชุมต้องยินยอมเสียค่าปรับครั้งละ 50 บาท และนำเงินค่าปรับใช้เป็นสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

“เพราะหมวด 1 ส่วนมากเกี่ยวกับกฎหมายอาญา ของเดิมธรรมนูญบ้านสามคลองจะมีอัตราค่าปรับของการทำผิด ก็เคยถามนอกรอบเหมือนกันว่า ยกตัวอย่างกรณีเกิดการลักทรัพย์ ผู้ใหญ่บ้านเรียกมาคุยแล้วจ่าย 2,000 บาทให้เจ้าทุกข์แล้วไม่ส่งให้ตำรวจ ถือว่าจบในชุมชน แต่ทางกฎหมายถือว่า ผู้ใหญ่บ้านละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะกฎหมายอาญาขอมความไม่ได้ นั่นดูจะยุ่งยากอยู่พอสมควร”

ธรรมนูญทำข้ามหมวด 1 ข้อ 12 จึงเปิดช่องว่าถ้ายังไม่ปฏิบัติตามข้อ 1-11 ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขตรับผิดชอบสามารถกล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน หรือใช้มาตรการทางสังคม หรือดำเนินการตามกฎหมายตามที่เห็นสมควรแก่ผู้กระทำการฝ่าฝืน

“ทางออกจึงเป็นเช่นนั้น อย่างกรณีการยิงปืน ชาวบ้านถามว่าไปปรับที่ใคร เราบอกว่าไปปรับที่คนยิง เขาก็พูดตลกกว่า เต็มมันจะแลมให้สักนัดนะซี ซึ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างปัญหาในทางปฏิบัติ”

ปลัดนิธิตัดตลกและว่า เป้าหมายสูงสุดของการขับเคลื่อนเรื่องนี้ ถึงที่สุดแล้ว คือการไปสู่ตำบลสุขภาวะที่ต้องการเห็นภาพคนในชุมชนอยู่ด้วยการพึ่งตนเอง มีสุขภาพที่ดี บนพื้นฐานการน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ถ้าคนในตำบลสามารถทำได้จะส่งผลใน

ภาพรวมของคนในตำบลทำให้สุขภาพดีขึ้น

“มีคนถามว่า อย่างชุกตลาดตระเวนเกี่ยวกับสุขภาพอย่างไร จำเป็นหรือเปล่า ซึ่งจริงแล้วมีความจำเป็นมาก อย่างกรณีเด็กซึ่ง ชุดตรวจของเรา รู้จักเด็กพวกนี้ทั้งนั้น ห้ามปรามเขาไม่ฟัง แต่เพียงบอกว่าเดี๋ยวจะโทรหาพ่อแม่ก็กลับ นี่เท่ากับแก้ปัญหาเยาวชนได้” เขายังยกตัวอย่างต่อกรณีบัญชีครัวเรือน เมื่อ 10 ปีก่อนทำให้พบว่าแต่ละครัวเรือนมีการใช้ปุ๋ยเคมีมากรวมทั้งตำบลเป็นเงิน 10 กว่าล้าน จึงเอาประเด็นนี้มาคุยในเวทีย่อยเป็นเวลา 3 ปีกว่าๆ จนผลักดันให้เกิดโรงปุ๋ยชีวภาพ นั่นคือพลังจากบัญชีครัวเรือนล้วนๆ

“บัญชีครัวเรือนจะโชว์เรื่องต่างๆ มาก อย่างการซื้อหายซึ่งมีมาก เป็นเรื่องน่าตกใจ หรือค่าเหล้า ค่าเบียร์ พอได้ข้อมูลแบบนี้ เบื้องต้นเราอาจใช้ในการณรงค์ว่า สามารถลดได้หรือเปล่าในค่าใช้จ่ายแบบนี้”

การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพชุมชนตำบลท่าข้าม จึงอยู่บนความคาดหวังว่าจะค่อยขยับ รอให้คนจะชินต่อวิถีการปฏิบัติตามหลักธรรมนูญ โดยทางปฏิบัติให้แกนนำอย่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านลงมือทำให้คนอื่นเห็นก่อนให้ได้

มรดกความร่วมมือ ท้องถิ่น-ท้องที่

ปัญหาอุปสรรคของการขับเคลื่อนเรื่องนี้ ปลัดนิธิเล่าว่า อยู่กับการเชิญชาวบ้านแกนนำมาร่วมทำงาน เพราะเป็นตำบลที่มีกิจกรรมทางสังคมเยอะ แต่ในเรื่องความร่วมมือก็น่าดีมาก แม้สภาพอย่างนี้แต่ชาวบ้านมักบอกว่า “คุณเออะ.. มีอะไรให้ทำก็บอกได้เลย”

เขาตั้งคำถามว่า พรบ.สุขภาพแห่งชาติประกาศเรื่องนี้มานานแล้ว แต่เหตุใดพื้นที่ต่างๆ ยังไม่นำธรรมนูญสุขภาพไปใช้ ทั้ง สข.ที่เป็นเจ้าภาพของเรื่องให้การสนับสนุน

“ผมมองว่าเพราะปัญหาการประสานงาน การมีแนวร่วม การเป็นเนื้อเดียวกันของในชุมชน ต้องวิเคราะห์การเมือง อย่างความขัดแย้งระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับกำนันท้องถิ่น สข.อาจมองภาพรวมอย่างเดียว ไม่ได้มองลึกตรงนี้สำหรับตำบลท่าข้ามโชคดีว่า เรื่องแบบนี้คุยกันได้ มีความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นกับท้องที่ในการขับเคลื่อนธรรมนูญ” ปลัดนิธิเล่า

ขณะที่ มะโน ทองวิล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ตำบลท่าข้าม เล่าถึงการทำงานระหว่างท้องที่กับท้องถิ่นจนเกิดธรรมนูญว่า ที่ผ่านมาจาก อบต.ได้

ขอความร่วมมือกับท้องที่ เพื่อมาตั้งเป็นระเบียบ เป็นกฎ หมู่บ้าน ตำบล มีการทำประชาพิจารณ์ 2 รอบ แต่ละเวทีมีชาวบ้านมาร่วมราว 200 คน ก่อนที่ได้มาเป็นธรรมนูญเป็นข้อๆ นี้ใช้เวลาาน ท้องถิ่นและท้องที่ทำงาน คู่กันมาตลอดตั้งแต่แรกเริ่ม ที่ อบต.ส่งแบบแสดงความคิดเห็น แบบสอบถามให้ท้องที่รายครอบครัว ร่วมกันหาข้อสรุป หาแต่ละข้อร่วมกัน

“ความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นกับท้องที่ถือว่าดีในระดับหนึ่ง แต่ก่อนก็มีบ้างที่มองไม่ตรง แต่ทุกวันนี้ท้องถิ่นกับท้องที่เดินไปในแนวเดียวกัน การทำธรรมนูญก็ช่วยให้บรรยากาศการทำงานร่วมกันดีขึ้นด้วย เพราะเป็นโอกาสที่ได้มาทำอะไรร่วมกัน” เขามองว่าการไม่ลงรอยที่ผ่านมา ก็คือการเมืองในชุมชนเป็นหลัก หมู่บ้านเขาเองก็มี เขาแก้ปัญหาโดยพยายามจะดีกับทุกคน ไม่คิดถึงอดีตที่ผ่านมา คิดถึงแต่ปัจจุบันกับอนาคตอย่างเดียว

แม้ตำบลท่าข้ามจะโดดเด่นเป็นที่รู้จัก มะโนยอมรับว่าความขัดแย้ง ภายในก็มี แต่การร่วมมือเป็นสิ่งที่ดี ถ้ายังไปคนละทางการพัฒนาจะยาก

“ธรรมนูญสามารถรวมใจคนท่าข้ามให้ เป็นจุดเดียวกันตามความรู้สึกของผม ดูเหมือนว่าตอนนี้จะรวมกันได้ 70% ไปแล้ว จากที่ไปคนละทาง แต่ก่อนท้องถิ่นกับท้องที่จะแยกกัน ตอนนี้รู้สึกว่าจะไปในแนวเดียวกัน เห็นได้จากในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านแต่ละครั้งทำได้เปลี่ยนไปมาก ผมอยากเห็นความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีของท้องถิ่นและท้องที่ นี่เป็นบุญแจสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนา”

เขาสรุปว่าการพัฒนาจะเดินไปโดยลำพังไม่ได้ ไม่ว่าจะท้องถิ่นหรือท้องที่ ต้องรวมกันจึงจะแก้ปัญหาชุมชน วาระของธรรมนูญสุภาพะนั้น ก็เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันในการบังคับใช้กฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน มีแกนนำคือผู้ใหญ่บ้านและผู้นำต่างๆ ทั้งตำบลเพื่อให้เป็นกฎ ระเบียบ ของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล

“ถ้าธรรมนูญเกิดขึ้นจริง ผมคิดว่าจะเกิดความสงบในหมู่บ้าน คนหมู่บ้านเมื่อมีกฎมีหนทางเดินไปในทางเดียวกันน่าจะดีขึ้น ความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เครื่องมือที่มีอยู่แล้วอย่างกฎหมายให้ดำเนินการไปตามกฎหมาย แต่ในส่วนนี้เป็นกฎของชุมชนที่ว่ามาตกลงร่วมกัน ส่วนที่ผิดกฎหมาย เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง สำหรับธรรมนูญทำให้ทุกคนอยู่อย่างสงบ ทำให้กฎหมายมีความสำคัญน้อยลง แต่สิ่งไหนหรือชาวบ้านคนไหนที่ยังแหกกฎชุมชน ทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย นั่นเป็นหน้าที่ของกฎหมาย อย่างยาเสพติด กระทั่งกัญชาถ้าไม่มีการปลูก ชุมชนก็จะสงบลง แต่เขาปลูกก็จะถูกดำเนินการตามกฎหมายอยู่แล้ว”

ผู้ใหญ่มะโนเล่าว่า คนส่วนใหญ่ที่มาทำประชาคมเพื่อยกร่างธรรมนูญ เห็นไปในทางเดียวกันถึง 70% ก็ถือว่าน่าพอใจ

“แต่คนที่เห็นต่างก็ไม่ได้มาเข้าร่วม เราก็ไม่รู้ว่าเขาคิดอย่างไร คนที่ขวางโลกมักขวางข้างนอก ไม่ได้ขวางในที่ประชุม ผมพบก็บอกว่าให้เข้าไปขวางในที่ประชุม ส่วนการที่ชาวบ้านเห็นตรงกัน ยอมรับในเบื้องต้น เพราะมองว่าทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ดีของชุมชน คนที่มาเข้าร่วมเห็นพ้องยอมรับ คือตกลงอย่างไรก็ตั้งใจจะกลับไปปฏิบัติอย่างนั้น ส่วนทำได้แค่ไหนหรือไม่ อีกเรื่องหนึ่ง”

บางข้ออย่างห้ามยิงปืน หากยังกระทำมีโทษปรับนัดละ 500 บาท ถ้ายังดื้อยิงจะมีการทำรายงานถึงฝ่ายความมั่นคงอำเภอ ตามกฎหมาย นอกจากปรับจะมีการยึดใบอนุญาตปืน เตือนด้วยกฎหมายบ้านไม่ได้ ก็ต้องเอากฎหมายมาบังคับ

เขามองว่า โดยหลักแล้วธรรมนูญเป็นข้อตกลงร่วม ถ้าคนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันก็น่าจะทำตามกฎหมายของหมู่บ้านที่ตั้งเอาไว้

“ผู้นำจะเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ อย่างผมพูดเสมอว่า อย่างรองนายก อบต.ต้องเข้าร่วมประชุมด้วย ไม่ใช่ว่าผู้นำไม่ทำเสียเอง ผู้นำส่วนมากก็พยายามทำตัวอย่างที่ดีให้ชาวบ้านเห็นอยู่แล้ว ไม่ว่าใครคนไหน”

อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 ซึ่งร่วมขับเคลื่อนเรื่องนี้แต่ต้นมองว่า ถึงตอนเป็นธรรมนูญมาในขณะนี้แล้ว มันก็เป็นแค่ตัวหนังสือ การปฏิบัติจริงต้องใช้เวลา 2-3 ปีจึงจะเห็นผลเชิงรูปธรรม •

พื้นที่ชุมชนคุเต่า รับมือภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง

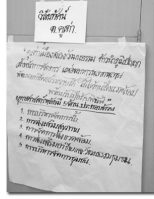
ตำบลคุเต่า อำเภอหาดใหญ่อยู่ปลายคลองอู่ตะเภา อดีตพื้นที่อยู่อาศัยน้ำ เป็นชุมชนสองวัฒนธรรมที่คนพุทธและมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ที่มีเส้นทางทรัพยากรที่สำคัญจำนวนมาก ได้แก่

หมู่ 1-7 มีอาหารทะเลที่ขึ้นชื่อเรียกรวมๆ กันว่า ปลาบอกบ้านควน แต่รวมอาหารทะเลอื่นๆ เข้าด้วยไม่ว่ากุ้ง ปู ปลาชี่ตัง ปลาบิหลัง ปลาหัวอ่อน ปลาทองเทียว ที่รสชาติดีเนื่องจากอยู่ในสภาพน้ำจืดผสมน้ำเค็ม

หมู่ 8-10 มีผลิตภัณฑ์เชือกกล้วย หัตถกรรมจักสานจากเตยหรือปาหนัน อ้อยเหลืองหางช้างรสชาติดีหอมหวาน และส้มโอคุเต่า

หมู่ 6 มีขนมพื้นบ้าน ได้แก่ ข้าวพอง, ทองม้วน, ขนมคอเป็ด, ขนมงา, ขนมจิ้น, อ้อย, เส้นก๋วยเตี๋ยว ด้านวัฒนธรรม เพลงเรือแหลมโพธิ์ เป็นการแสดงพื้นบ้านเอกลักษณ์หนึ่งเดียวของจังหวัดสงขลาคู่กับการแข่งเรือ และเรือพระทางน้ำ

หมู่ 5-10 มีฝักบ้านคุเต่า ประกอบด้วย ฝักใบ ฝักนึ่งจิ้น ฝักนึ่งยอด ฝักคะน้ำ ฝักกาดขาว ฝักกวางตุ้ง แดงกวา ถั่วฝักยาว พริก มะเขือ

ทุกประเภท บวบ เป็นต้น

หมู่ 8 มีท่าโอ อันเป็นที่มาของคลองอู่ตะเภา หาดหอย (ท่าควาย) เป็นจุดรวมแข่งเรือในอดีต จุดรวมของเรือพระทางน้ำ มีป่าชายเลนสภาพสมบูรณ์ในบริเวณอ่าวกุล ยังเป็นที่ตั้งของวัดสำคัญได้แก่ วัดอู่ตะเภาซึ่งเป็นวัดแห่งแรกของอำเภอหาดใหญ่อายุกว่า 500 ปี และวัดดอน มีมัสยิดสำคัญคือ มัสยิดบ้านเหนือ มีโรงเรียนมัธยม 1 แห่ง โรงเรียนประถม 6 แห่ง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล 1 แห่ง มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ แหลมโพธิ์

รายงานการศึกษาเพื่อจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและผังชุมชนเพื่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของชุมชนตำบลคูเต่า ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิรีอ็อกกี้เฟลเลอร์ และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เป็นส่วนหนึ่งของ ”โครงการเครือข่ายเมืองในเอเชียเพื่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเมืองหาดใหญ่” ได้บ่งชี้ปัจจัยเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอันส่งต่อการเกิดอุทกภัยซ้ำซากในพื้นที่ตำบลคูเต่าว่า อุทกภัยและลมพายุพัดกระหน่ำเป็นปัญหาหลัก มีพื้นที่

ได้รับผลกระทบทุกหมู่บ้าน แต่ชุมชนยังขาดความตระหนักรู้ว่าเป็นเรื่อง
ธรรมชาติ นอกจากนั้นก็มีพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่ง และ
ภัยแล้ง ได้แก่ หมู่ 1, 2, 3, 5, 6 และมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในด้าน
สุขภาพ ทำให้เกิดภาวะเครียด มีโรคที่เกี่ยวกับทางเดินหายใจ โรคไข้เลือด
ออก ด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ มีรายจ่ายด้านอาหารและ
พลังงานมากขึ้น ด้านความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินทำให้ทรัพย์สินเสียหาย
พื้นที่การเกษตรลดลงและผลผลิตเสียหาย ด้านสิ่งแวดล้อมไม่มีป่าชายเลน
สัตว์น้ำลดลง อากาศร้อน น้ำอุปโภค/บริโภคไม่สะอาดและไหลไม่ต่อเนื่อง
และมีพื้นที่เสี่ยงภัยที่สุดได้แก่ หมู่ 3, 5, 7, 9

ตำบลคูเต่าถือเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบ แต่ชุมชนยัง
ต้องการความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการรับมือ/ปรับตัวกับการ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าว นั่นเป็นที่มาให้มูลนิธิชุมชนสงขลาได้ลงไปขับเคลื่อน
การฟื้นฟูพลังชุมชนเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ตำบลคูเต่า
โดยใช้กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม

- การประสานงานผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนา และสภาองค์กรชุมชน
ตำบล ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนสถาบันหลักของชุมชนมาเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน
ในการดำเนินงาน

- การเตรียมชุมชน คณะทำงานชุมชนร่วมวางแผนการดำเนินงาน
การก่อตัวของนโยบายจากชุมชนได้เกิดความตระหนักถึงปัญหา
สาธารณะในพื้นที่ ใช้กระบวนการสำคัญจากการวิเคราะห์ชุมชนและเตรียม
ความพร้อมชุมชน เน้นการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การประชุม การทำแผนที่
ชุมชน และการใช้ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาที่เป็นตัวแทนสถาบัน
หลักทางสังคมเป็นผู้ดำเนินการร่วม มีการสรุปบทเรียนและร่วมกำหนด
แนวทางดำเนินงานมาเป็นระยะ

การกำหนดทางเลือกนโยบาย ใช้การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้
โดยคณะทำงานร่วมกันพิจารณาข้อมูลจากแบบสอบถาม การประชุม และ
การจัดทำแผนที่ชุมชน ระดมความเห็นและร่วมกำหนดเป้าหมายการแก้ไข

ปัญหาหลัก และนำจุดเด่นของชุมชนมามีส่วนในการพัฒนาตำบล ด้วยการ
ยกรางวัลวิทยุทัศน์และยุทธศาสตร์ ได้(ร่าง)วิทยุทัศน์ของชุมชนว่า “คูเต่าเมือง
สองวัฒนธรรม ก้าวนำภูมิปัญญา ล้ำหน้าด้านการจัดการ แหล่งอาหารหลากหลาย
พัฒนาอาชีพเสริมรายได้ ใสใจด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมรับมือภัยพิบัติ”
ด้านการสร้างทางเลือกเชิงนโยบายสาธารณะจัดกลุ่มเนื้อหาที่สำคัญ
ในระดับยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

1. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ

1.1 การรับมือน้ำท่วม เน้นให้มีระบบการเตือนภัยล่วงหน้า
ติดตั้งแถบวัดระดับน้ำ ติดตั้งป้ายและธงสี เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลและ
เตือนภัย การสื่อสารเน้นผ่านเสียงตามสาย และเสริมด้วยวิทยุเครื่องแดง
20 จุด จัดตั้งเป็นเครือข่ายการเฝ้าระวังในพื้นที่ ที่มีประเพณีสถานการณ์
ในพื้นที่ตำบลที่มีผู้นำท้องถิ่นเป็นกำลังหลักเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานระดับ
อำเภอ เสริมด้วยการมีกองทุนกลางของชุมชนในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย
การสร้างที่อยู่อาศัยที่แข็งแรงมั่นคงยกพื้นสูง

1.2 กรณีน้ำแล้ง ให้มีการจัดสรรทรัพยากร จัดทำโรงน้ำชุมชน
เพื่อผลิตน้ำดื่มโดยชุมชนมีส่วนร่วม เกษตรกรปรับตัวด้วยการปรับรูปแบบ
การผลิตเพื่อแก้ปัญหาน้ำแล้ง น้ำท่วม (ระยะสั้น) ทั้งในแง่เทคนิคการ
ผลิต เช่น การเปลี่ยนการปลูกเป็นร่องมาเป็นหลุม การคัดเลือกสายพันธุ์ที่
เหมาะสม แต่ละครั้วเรือนมีการวางแผนการผลิตอาหารที่หลากหลาย และ
พอเพียง

1.3 น้ำเสีย แก้ปัญหาน้ำเสียในครัวเรือน จัดทำบ่อดักไขมัน
รวมที่ปลายทางต่อยอดระบบบำบัดที่เคยดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จ
ให้มีกลไกเมืองหาดใหญ่และปริมณฑล ป้องกันโรงงานไม่ให้ปล่อยน้ำเสีย
ใช้กฎหมายควบคุม โดยให้ทุก อปท.มาหารือร่วมกันเพื่อวางระบบ

2. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพ ให้มีการสนับสนุนการดูแล

สุขภาพแบบองค์รวม เพื่อแก้ปัญหาโรคหวัด ภูมิแพ้ กำจัดขยะ แหล่งเพาะ
พันธุ์ยุง จัดการแหล่งน้ำขัง และส่งเสริมการปลูกสมุนไพรไล่ยุง เช่น ตะไคร้

ส่งเสริมอาชีพหลักของชุมชน ได้แก่ ประมงพื้นบ้าน เพิ่มความหลากหลายของสัตว์น้ำ มีกติกากในการดูแลฟาร์มทะเล จัดตั้งชมรมประมงพื้นบ้าน ให้มีกองทุนสำหรับพัฒนาอาชีพ ซ่อมแซมและจัดซื้ออุปกรณ์จับสัตว์น้ำ ตามรูปแบบที่สอดคล้องกับศาสนาอิสลาม ส่งเสริมภาคเกษตรด้วยการผลิตแบบอินทรีย์ โดยใช้ชื่อว่า “เกษตรอินทรีย์คูเต่า” ร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วางแผนการผลิตร่วมกันของชุมชน แบ่งโซนการผลิต มีฐานเครือข่ายเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ในการจัดซื้อหมุนเวียน จัดตั้งองค์กรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานจากกระทรวงเกษตร และต่อ ยอดผลิตภัณฑ์ เชือกกล้วยฟังลา ขนมพื้นบ้าน เทศบาลตำบลคูเต่าและ อบต.แม่athom ส่งเสริมวัฒนธรรม 2 ฝั่งคลอง สร้างความสัมพันธ์บูรณาการการทำงาน ระหว่างตำบลแม่athomและตำบลคูเต่า

5. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการชุมชน มุ่งเน้นให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดทำกติกาหรือธรรมนูญตำบล และจัดตั้งกองทุนกลางระดับตำบล พื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน

ส่วนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะ ได้นำทางเลือกมาสู่การตัดสินใจนโยบายสาธารณะ มีการจัดสมัชชาสภาองค์กรชุมชน 1 ครั้ง อาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 จัดประชุมใหญ่เพื่อให้ประชาชนจำนวน 203 คนที่เป็นตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ

ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยร่วมกันพิจารณาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสาธารณะและร่วมกันรับรองเป็นฉันทามติ

การนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ มาจากการสร้างความร่วมมือในการรับมือของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยผนวกไปกับกิจกรรมการพัฒนาของตน ได้มีการร่วมบันทึกความร่วมมือ (MOU) ในการนำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและผังชุมชนเพื่อการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ.2555-2559 ไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ มีหน่วยงานร่วมลงนามความร่วมมือ (MOU) 12 หน่วยงาน ประกอบด้วย อำเภอบางใหญ่, เทศบาลตำบลคูเต่า, กำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลคูเต่า, ศูนย์สงเคราะห์และพัฒนาอาชีพสตรีภาคใต้, พัฒนาการอำเภอบางใหญ่, สาธารณสุขอำเภอบางใหญ่, กศน.อำเภอบางใหญ่, วิทยาลัยชุมชนสงขลา, โครงการเครือข่ายเมืองในเอเชียเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเมืองหาดใหญ่ (ACCCRN), มูลนิธิชุมชนสงขลา, สภามัคคุเทศก์ชุมชนตำบลคูเต่า และคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ

สภาองค์กรชุมชนตำบลคูเต่า

อาจารย์สุวิรัช จินดาวงศ์ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลคูเต่า เล่าว่าเมื่อเขาเกษียณจากครู วันหนึ่งได้ตั้งวงคุยกลุ่มเล็กๆ ที่บ้านเกิดกับ

บรรดาลูกคู่เต่า และส่วนใหญ่เป็นอดีตข้าราชการเกษียณ มีความคิดตรงกันว่าน่าจะทำอะไรตอบแทนบ้านเกิด

“มีพี่คนหนึ่งมาเสนอการจัดตั้งองค์ชุมชนตาม พ.ร.บ. เราเลยมาขยับเรื่องนี้ จนก่อตั้งได้เมื่อ 10 ธันวาคม 2553 ตอนแรก เพียงมีเจตนาทำสิ่งดีๆ ให้กับชาวบ้าน ไม่คิดอะไรมาก ร่วมกับชุมชนในเวทีต่างๆ จนมาพบกับคุณชาคริตจากมูลนิธิชุมชนสงขลา ชวนมาทำเรื่องการฟื้นฟูพลังชุมชนเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ”

อาจารย์สุวิษซ์เล่าว่าในวงเสวนา เห็นปัญหาภัยพิบัติอย่างกรณีจากพายุในปี 2553 สร้างปัญหาให้กับชุมชน พยายามมองว่าควรจะทำอย่างไรกับการรับมืออนาคต ซึ่งคุณชาคริตแนะนำแนวทางทำงานโดยดึงมูลนิธิริร็อกกี้เฟลเลอร์เข้ามาช่วย

“ผมทำหน้าที่ประสานงานครับ แต่ช่วงแรกน่าจะเสียดายว่าเข้าจังหวะการเลือกตั้งเทศบาล มีการเล่นการเมืองจนขัดแย้ง หว่านเราเป็นการเมืองซึ่งผมน้อยใจว่าเราไม่ได้คิดอย่างนั้นเลย แล่อยากทำตำบลลูกคู่เต่าบ้านเกิดน่ายู่ ก็สะดุดไปบ้าง แต่สุดท้ายผมพยายามทำเท่าที่ทำได้”

